

SOCIALINIŲ MOKSLŲ KOLEGIJOS
TEISĖS IR VERSLO KATEDRA
TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

LEIDŽIAMA GINTI

Katedros vedėja

Akvilė Alauskaitė

(parašas)

(data)

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ PREKYBĄ ŽMONĖMIS

B a i g i a m a s i s d a r b a s

Darbo autorius Violeta Isakova

(parašas)

Darbo vadovas doc. Darius Pranka

(parašas)

Vilnius, 2017

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
IVADAS	5
1. MOKSLINĖS LITERATŪROS ANALIZĖ	9
1.1. Prekybos žmonėmis samprata tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose	9
1.2. Prekyba žmonėmis Lietuvos teisės aktuose.....	12
1.3. Prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties požymiai	17
1.4. Prekybos žmonėmis rūšys bei aukų išnaudojimo tikslai.....	20
2. TYRIMO DIZAINAS	24
2. 1. Tyrimo eigos pristatymas.....	24
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS	25
3.1. Baudžiamųjų bylų analizė.....	25
3.2. Dažniausiai naudojami aukų pavergimo būdai	38
3.3. Aukos profilis	40
IŠVADOS	41
REKOMENDACIJOS	42
LITRATŪROS SARAŠAS	43

SANTRAUKA

Baigiamajame darbe nagrinėjama baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis tema. Prekybos žmonėmis bei baudžiamosios atsakomybės taikymo už ją tema yra labai paplitusi bei plačiai analizuojama tiek Lietuvoje tiek kitose valstybėse. Taip pat yra pakankamai daug literatūros šia tema bei išleidžiama gausybė teisės aktų pakeičiančių ar papildančių jau egzistuojančius teisės aktus reglamentuojančius baudžiamosios atsakomybės taikymo ypatumus už šį nusikaltimą. Tačiau problema vis vien išlieka aktuali, temos aktualumas labiausiai išryškėja apžvelgus prekybos žmonėmis aukų skaičių statistiką, kuri nenustoja augti.

Atlikto tyrimo tikslu buvo išanalizuoti 2009 – 2016 metų laikotarpio bylas susijusias su prekyba žmonėmis bei pateikti duomenis apie kaltinamiesiems paskirtos baudžiamosios atsakomybės paskirstymo priežastis, atskleisti dažniausiai nusikaltėlių naudojamus aukų pavergimo būdus bei pateikti prekybos žmonėmis aukos profilį.

Apibendrinus atlikto tyrimo duomenis paaiškėjo, kad prekybos žmonėmis nusikalstama veikia dažniausiai yra atliekama bendrininku arba organizuota grupe. Tai, kokia laisvės atėmimo bausmė bus paskirta kaltinamajam ar kaltinamiesiems dažniausiai priklauso nuo to kaip buvo pasiskirstė kaltinamųjų vaidmenys atliekant nusikalstamą veiką. Skirdamas baudžiamąją atsakomybę teismas taip pat atsižvelgia į tai ar kaltinamasis recidyvistas ir jau buvo teistas už panašias ar kitokias nusikalstamas veikas ar yra teisiamas pirmą kartą. Taip pat, apibendrinus tyrimo duomenis gautus iš atliktos bylų analizės pavyko atskleisti dažniausiai naudojamus aukų pavergimo būdus bei pateikti prekybos žmonėmis nusikaltimo aukos profilį.

SUMMARY

The bachelor work is about the criminal liability for human trafficking. Trafficking of human beings and criminal liability for it is a very common and widely analyzed topic as far as in Lithuania as in other countries. Also there are a lot of literature on the subject and released plenty legislation replacing or supplementing existing legislation governing the criminal liability for this crime. However, the problem remains topical, the relevance of the problem mostly highlights examining the statistics of human trafficking victims, which continues to grow.

The reserch objective was to analyze criminal cases related to trafficking in human beings of the 2009 - 2016 year period, and provide data about the allocation of criminal liability for acused persons, expose methods that criminals commonly used for enslavement of the victims and to provide profile of human trafficking victim.

Summarizing the study showed that human trafficking crimes are often carried out in an organized group or by a group of accomplices. The stringency of criminal responsibility for defendants usually depends on how the roles have been distributed by the accused while committing the crime. In appointing the criminal responsibility the court will also take into account whether the accused recidivist and has already been convicted of similar or other criminal offenses or are on trial for the first time. Also, studies uncovered the most commonly used methods of enslavement of the victims and helped to provide trafficking victim profile.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Prekyba žmonėmis – tai vienas iš didžiausių nusikaltimų pažeidžiančių žmogaus teises ir laisves. Tai tarptautinė problema, kuri ne vieną dešimtmetį išlieka aktuali visoms pasaulio valstybėms. Tačiau žmonijos istorijoje vergija bei prekyba vergais ilgą laiką buvo laikoma įprastu reiškiniu. Anksčiausi žinomi prekybos žmonėmis atvejai užfiksuoti dar Egiptiečių raštuose. Tai pasireiškė vergų vežimu iš Juodosios Afrikos. Vėliau vergais iš Juodosios Afrikos šiek tiek prekiaavo Finikiečiai, įkūrę kolonijas šiaurinėse Afrikos pakrantėse ir inicijavę transsacharinę prekybą. Tačiau šie senieji vergų prekybos atvejai buvo daugiau pavieniai, tikroji vergų prekyba prasidėjo apie X amžiuje, kuomet Sacharoje paplito kupranugaris, leidęs įveikti tolimus atstūmus ir gabenti didelius krovinius. Yra apskaičiuota, kad nuo tada iki XIX amžiaus Sacharos keliais kasmet buvo gabenama apie 6-7 tūkstančius vergų.¹ XV amžiuje, per Didžiųjų geografinių atradimų laikotarpį, kai Europos šalys užvaldė Amerikos teritorijas, ėmė formuotis Atlanto vergų prekyba. Naujai sukurtoms kolonijoms plėsti reikėjo daug darbo jėgos, o vietiniai indėnai tam nelabai tiko.² Manoma, kad tarp 1650 ir 1900 Atlanto vergų prekybos metu iš Afrikos buvo išvežta apie 10 milijonų gyventojų. Kitas masinis prekybos žmonėmis atvejis prasidėjo XVI amžiuje, kai Ispanija terminuotas monopolines licencijas suteikė privatiems verslininkams, kad šie Afrikos vergus pristatytų į Ispanijos kolonizuotą Ameriką, vėliau į šį procesą įsitraukė ir kitos Europos šalys³. Paskaičiuota, kad per 1680-1786 metų laikotarpį vien tik Britanijos prekyautojai į Ameriką pervežė daugiau nei du milijonus Afrikos vergų, o apskritai paėmus, ne mažiau kaip 15 milijonų afrikiečių buvo paversti vergais ir išvežti į Ameriką⁴. Priešinimasis šiai praktikai XIX amžiuje pamažu priartėjo prie to, kad pagal tarptautinę teisę ji buvo uždrausta. Pirmoji sutartis, kuria pasmerkiama prekyba vergais, buvo sudaryta 1814 m. tarp Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos⁵. Šis humanitarinis principas buvo pripažintas ir Vienos Kongrese 1815 metais, taip pat vėlesnėse daugiašalėse sutartyse; šio proceso kulminacija – 1890 metų Aktas „Dėl prekybos Afrikos vergais“, kurį ratifikavo visos Europos valstybės, JAV, Persija, Turkija, Kongas ir Zanzibaras⁶. Nuo tų laikų pasaulyje buvo priimta daugybė įvairių tarptautinių dokumentų, skirtų kovai su prekybos žmonėmis problema, deja, jie nesugebėjo užkirsti kelio šiam nusikaltimui. Taigi, šį nusikaltimą galima būtų įvardinti kaip šiuolaikinės vergijos apraišką. Remiantis 2002–2011 m. laikotarpio skaičiavimais, kuriuos Tarptautinė darbo organizacija pateikė 2012 m. birželio mėnesį, pasaulyje verčiami dirbti ir seksualiai išnaudojami 20,9 mln.

¹ https://lt.wikipedia.org/wiki/Afrikos_verg%C5%B3_prekyba

² https://lt.wikipedia.org/wiki/Afrikos_verg%C5%B3_prekyba

³ M. Akehurst, P. Malanczuk Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2000, p. 47

⁴ M. Akehurst, P. Malanczuk Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2000, p. 48

⁵ M. Akehurst, P. Malanczuk Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2000, p. 48

⁶ M. Akehurst, P. Malanczuk Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2000, p. 48

žmonių, iš jų 5,5 mln. prekybos žmonėmis aukų – vaikai.⁷ Jeigu vertinti vien Lietuvoje užregistruotų šio tipo nusikalstamų veikų skaičius įvertinus informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenis, tai laikotarpiu nuo 2009 iki 2016 metų buvo užregistruota tiek nusikalstamų veikų: pagal 147 straipsnį ‘Prekyba žmonėmis’ – 145 nusikaltimai, pagal 147¹ straipsnį ‘Vertimas priverstiniam darbui ar paslaugoms’ – 7 nusikaltimai, pagal 147² straipsnį ‘Naudojimasis asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis’ (duomenys 2012 – 2016 metų) – 3 nusikalstamos veikos, pagal 157 straipsnį ‘Vaiko pirkimas arba pardavimas’ – 51 nusikalstama veika. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad didelė prekybos žmonėmis aukų dalis nepatenka į teisėsaugos institucijų akiratį dėl skirtingų priežasčių tokių kaip baimė arba tiesiog dėl galimybės paprašyti pagalbos nebuvimo. Dėl šių veiksnių tikrieji prekybos žmonėmis aukų mastai neatsispindės oficialioje statistikoje ir deja tikrieji nukentėjusiųjų nuo šio nusikaltimo asmenų skaičiai gali būti žymiai didesni.

Tyrimo problema. Prekybos žmonėmis bei baudžiamosios atsakomybės taikymo už ją tema yra labai paplitusi bei plačiai analizuojama tiek Lietuvoje tiek kitose valstybėse, taip pat yra pakankamai daug literatūros šia tema bei išleidžiama gausybė teisės aktų pakeičiančių ar papildančių jau egzistuojančius teisės aktus reglamentuojančius baudžiamosios atsakomybės taikymo ypatumus už šį nusikaltimą. Tačiau problema vis vien išlieka aktuali, todėl yra svarbu išanalizuoti BK 147, 147¹, 147² straipsniuose įtvirtintų normų sudėtis ir įvertinti ar jos yra tinkamos praktiniam pritaikymui bei aptarti teismų praktikos problemas tokio pobūdžio bylose.

Probleminiai klausimai:

1. Kas lemia atsakomybės už prekybą žmonėmis normos kitimą ir ar esama konstrukcija yra tinkamiausia baudžiamajai atsakomybei įgyvendinti?
2. Kokios yra prekybos žmonėmis rūšys ir kodėl dažniausiai šis nusikaltimas siejamas tik su prostitucija?
3. Kokie sunkumai kyla kvalifikuojant nusikaltimą pagal BK 147 straipsnį ir ką būtina įrodyti norint kvalifikuoti veiką pagal šį straipsnį?

Tyrimo objektas. Pagrindinis darbo objektas yra baudžiamosios atsakomybės taikymas už nusikaltimus susijusius su prekyba žmonėmis. Skiriamas dėmesys teisiniam reglamentavimui tarptautiniuose teisės aktuose ir Lietuvos baudžiamajame kodekse bei nagrinėjamos baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis taikymo sąlygos ir ypatumai teismų praktikoje.

⁷ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012- 2016 m. COM(2012) 286 galutinis

Tyrimo tikslas. Išnagrinėti prekybos žmonėmis teisinį reglamentavimą Lietuvos baudžiamajame kodekse bei aptarti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis taikymo sąlygas ir ypatumus teismų praktikoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Aptarti prekybos žmonėmis sąvokos kitimą tarptautiniuose, regioniniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose;
2. Atskleisti baudžiamosios atsakomybės už prekybą žmonėmis kitimo sąlygas bei priežastis Lietuvoje;
3. Išnagrinėti 2009 – 2016 metų laikotarpio bylas už prekybą žmonėmis ir pateikti duomenis apie skirtą baudžiamąją atsakomybę;
4. Nustatyti kokius aukų pavergimo būdus dažniausiai naudoja nusikalstamą veiką vykdančias asmenys bei pateikti prekybos žmonėmis aukos profilį.

Tyrimo metodai:

1. Analizės metodas. Atliekant darbą buvo naudojamosi Baudžiamuoju kodeksu bei Baudžiamojo kodekso komentaru. Taip pat buvo analizuoti Lietuvos Respublikos ir tarptautiniai teisės aktai bei kita teismų praktika.
2. Apibendrinimo metodas. Analizės metu įgyta informacija buvo apibendrinama ir sujungiama.

Baigiamojo darbo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, 3 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai, patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą.

Šio darbo pirmoje dalyje bus apžvelgiamas prekybos žmonėmis sampratos kitimas bei aprašomas prekybos žmonėmis teisinis reglamentavimas tarptautiniuose ir ES dokumentuose. Taipogi šioje darbo dalyje bus analizuojamas prekybos žmonėmis normos kitimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, kaip pakito prekybos žmonėmis normos sudėtis nuo tada, kai ji pirmą kartą buvo įtvirtinta baudžiamajame kodekse iki paskutinės jos redakcijos, aptariamos priežastys paskatinusios ne kartą keisti prekybos žmonėmis teisinį reguliavimą. Tolimesnėje darbo eigoje bus aprašomos prekybos žmonėmis rūšys bei žmonių išnaudojimo tikslai, taip pat bus aptariamos alternatyvios nusikalstamos veikos ir jų padarymo būdai bei išanalizuota prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtis ir nurodyti ją kvalifikuojantys požymiai.

Antroje darbo dalyje bus aprašoma atliekamo tyrimo eiga, bus nurodytas tyrimo tipas, tyrimo imtis, tyrimo atrankos būdas. Taip pat bus nurodyti duomenų rinkimo ir duomenų analizės metodai bei įvardinami sunkumai ir kliūtys, su kuriais susidurta tyrimo metu.

Trečioje darbo dalyje bus pateikti atlikto tyrimo – 2009-2016 metų laikotarpio bylų analizės rezultatai bei jų aptarimas.

Studijų rezultatai.

1. Gebėti analizuoti teisinę mokslinę literatūrą bei teismų praktiką ir pasirinkti bei apibendrinti aktualią informaciją.
2. Sugebėti taisiklingai naudotis teisiniais terminais.
3. Mokėti surasti reikalingą darbui informaciją naudojantis tik patikimais teismų praktiką pateikiančiais internetiniais šaltiniais.
4. Sugebėti apibendrinti savo darbą ir pateikti išvadas atitinkančias iškeltus darbo uždavinius.

1. MOKSLINĖS LITERATŪROS ANALIZĖ

1.1. Prekybos žmonėmis samprata tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose

Dažniausiai vartojama bei labiausiai paplitusi prekybos žmonėmis reiškinį įvardijanti sąvoka yra palygintinai nauja, įteisinta 2000 metų lapkričio 15 dieną, Palerme, priėmus JTO konvenciją prieš tarptautinį nusikalstamumą bei ją papildantį protokolą „Dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo“, tai neabejotinai vienas svarbiausių tarptautinių dokumentų prekybos žmonėmis klausimu. Protokolo 3 straipsnyje prekybos žmonėmis samprata įvardijama kaip „žmonių verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar jų priėmimas gąsdinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Išnaudojimas apima kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimą; b) prekybos žmonėmis aukos sutikimas iš anksto apgalvotam išnaudojimui, nurodytam šio straipsnio a punkte, neturi reikšmės, jei buvo panaudota bet kuri iš a punkte nurodytų priemonių; c) vaiko verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar priėmimas, siekiant jį išnaudoti, yra laikoma „prekyba žmonėmis“, net jei tai neapima nė vieno iš šio straipsnio a punkte nurodytų būdų; d) „vaikas“ – kiekvienas asmuo iki aštuoniolikos metų.“⁸ Šio protokolo pateiktą prekybos žmonėmis sampratą galima laikyti pakankamai plačia bei universalia, kadangi ji apima daugiau prekybos žmonėmis rūšių nei tik asmenų išnaudojimą prostitucijai. Atsižvelgiama ir į tokias žmogaus išnaudojimo rūšis kaip priverstinis darbas bei paslaugų teikimas, vergija bei į ją panašios veikos, prievartinis organų pašalinimas ir kitokios išnaudojimo formos. Be to šis apibrėžimas nesieja žmogaus išnaudojimo vien tik su moteriškąja lytimi bei atskirai akcentuojamas ir vaikų išnaudojimo aspektas. Taipogi protokole paminėta tai, kad aukos sutikimas neturi juridinės reikšmės, jeigu prieš ją buvo panaudoti tokie poveikio būdai kaip: fizinė ar psichinė prievarta, grobimas, apgaulė, sukčiavimas, piktnaudžiavimas padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Tai, kad aukos sutikimas neturi reikšmės yra grindžiama tuo, kad dauguma atveju toks sutikimas išgaunamas naudojantis aukos pažeidžiamumu ar priklausomumu nuo nusikaltimą atliekančio asmens. Gana dažnai pasitaiko ir tokių atvejų kai aukos sutikimą nulemia jų sunki finansinė padėtis, skurdas, asocialios gyvenimo sąlygos,

⁸ Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertimąsi ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Valstybės žinios, 2003.

nesusiklostęs asmeninis gyvenimas bei pačių aukų asmeninės savybės: perdėtas naivumas, patiklumas, socialinių įgūdžių stoka, menka gyvenimiška patirtis, neretai intelekto sutrikimai ir kitos.

Vienu reikšmingiausių Europos Tarybos dokumentų kovos su prekyba žmonėmis srityje galima pavadinti 2005 metų gegužę Varšuvoje priimta Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis.⁹ Konvencija galima laikyti pažangia, nes ji apjungia visus prieš tai analizuotus teisės aktus kadangi rengiant Konvenciją buvo atsižvelgta į Palermo protokolą, Europos Sąjungos Pamatinį sprendimą dėl kovos su prekyba žmonėmis, Ministrų Komiteto ir Parlamentinės Asamblėjos rekomendacijas bei kitus teisės aktus. Konvencija apima praktiškai visas su prekyba žmonėmis susijusias sritis. Taigi, kaip jau minėta, rengiant Konvenciją buvo remiamasi Palermo protokolu, būtent dėl šios priežasties prekybos žmonėmis apibrėžimas iš esmės atitinka Protokole įtvirtintą apibrėžimą. Minėtoje Konvencijoje prekyba žmonėmis yra apibūdinama kaip „žmonių verbavimą, pervežimą, perdavimą, slėpimą ar jų priėmimą grasinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant įgaliojimais ar pažeidžiama padėtimi arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Išnaudojimas apima bent jau kitų asmenų išnaudojimą prostitucijos forma ir kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, vergiją ar veiklą, panašią į vergiją, tarnystę ar organų pašalinimą“.¹⁰ Pateiktas apibrėžimas yra beveik identiškas jau aptartam Palermo protokole pateiktam apibrėžimui. Konvencijoje nurodoma jau ne kartą kituose teisės aktuose įtvirtinta nuostata, jog aukos sutikimas būti išnaudojamai nėra reikšmingas, jeigu prieš ją panaudotas bent vienas iš nurodytų poveikio būdų, be to nurodant išnaudojimo sritis, pateikiamas tik minimalus išnaudojimų sričių sąrašas, tai reiškia, jog toks sąrašas nėra baigtinis ir iš esmės gali apimti bet kokią žmogaus išnaudojimo sritį. Šiame dokumente taip pat nurodoma, jog prekybos žmonėmis auka gali tapti ne tik moterys ar vaikai, o bet kuris fizinis asmuo. Taip pat pakartojama Palermo protokole minėta nuostata, jog vaiku laikomas asmuo nesulaukęs 18 metų ir kad veiksmai siekiant išnaudoti vaiką yra laikomi prekyba žmonėmis net jeigu nepanaudojamas joks poveikio būdas prieš jį. Dar viena ne mažiau reikšminga nuostata įtvirtinta Konvencijos 19 straipsnyje tai siūlymas valstybėms kriminalizuoti naudojimąsi prekybos žmonėmis aukos paslaugomis, žinant, kad jas teikiantis asmuo yra prekybos žmonėmis auka. Toks priimtas sprendimas turėtų padėti sumažinti prekybos žmonėmis aukų teikiamų paslaugų paklausą. Dar vienas reikšmingas sprendimas įtvirtintas 26 straipsnyje, kuriame teigiama, jog šalys gali numatyti galimybę neskirti bausmių aukoms už jų dalyvavimą neteisėtoje veikloje, tuo atveju kai jos buvo priverstos tai daryti. Pažymėtina, jog nors nuo Konvencijos priėmimo praėjo nemažai laiko, tačiau Lietuva šią Konvenciją ratifikavo tik 2012 metų birželio 21 dieną.

⁹ Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, 2005. Valstybės žinios, 2012.

¹⁰ Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, 2005. Valstybės žinios, 2012.

Nemažai pasikeitimų šiuo klausimu atsirado 2004 metais Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, kadangi valstybė įsipareigojo suderinti savo nacionalinę teisę, taip pat ir baudžiamąją teisę, su Europos Sąjungos teise, įstatyminės bazės tobulinimą paskatino ir Europos Sąjungos taikomi teisiniai standartai, todėl yra svarbu aptarti reikšmingiausias ir didžiausią įtaką nacionalinei teisei padariusius Europos Sąjungos teisės aktus kovos su prekyba žmonėmis srityje.

Vienas iš naujesnių ES priimtų teisės aktų susijusių su prekyba žmonėmis yra 2011 metų balandžio 5 dienos Europos Parlamento ir Tarybos priimta Direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos. Direktyva pakeitė iki tol visos ES lygmeniu taikytą Pamatinį sprendimą ir pateikė tam tikrų naujovių. Šios direktyvos 2 straipsnyje nurodoma toks prekybos žmonėmis aprašymas: “asmenų verbavimas, vežimas, perdavimas, laikymas ar priėmimas, įskaitant tų asmenų kontrolės perėmimą ar perdavimą, grasinant arba panaudojant jėgą ar kitokią prievartą, pagrobiant, sukčiaujant arba apgaule, piktnaudžiaujant padėtimi arba pasinaudojant asmens pažeidžiamumu, duodant arba gaunant pinigų ar naudos siekiant kitą asmenį kontroliuojančio asmens sutikimo, kai šios veikos tikslas yra išnaudojimas”.¹¹ Taip pat tame pačiame straipsnyje yra pateikti paaiškinimai, pavyzdžiui aukos pažeidžiamumas – padėtis, kai atitinkamas asmuo neturi tikro arba priimtino pasirinkimo, kaip tik pasiduoti prievartai. Nurodoma, kad išnaudojimas apima bent jau kitų asmenų prostitucijos išnaudojimą ar kitas seksualinio išnaudojimo formas, priverstinį darbą ar paslaugas, įskaitant elgetavimą, vergiją ar į vergiją panašią praktiką, priverstinę tarnystę, išnaudojimą įtraukiant į nusikalstamą veiką, arba organų išėmimą. Pabrėžiama, kad prekybos žmonėmis aukos sutikimas su ketinamu arba faktišku išnaudojimu neturi reikšmės, jeigu buvo panaudotas bent vienas iš šio straipsnio 1 dalyje nurodytų būdų, tai yra jeigu prieš auką buvo naudota fizinė ar psichinė prievarta, grobimas, apgaulė, sukčiavimas, piktnaudžiavimas padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti. Jeigu nurodytas elgesys yra susijęs su vaiku, už jį baudžiama kaip už prekybą žmonėmis, net jeigu nepanaudotas nė vienas iš nurodytų būdų, šioje direktyvoje „vaikas“ – jaunesnis nei 18 metų asmuo.

Pažymėtina, kad naujoji Direktyva taip pat parodo griežtėjančią baudžiamąją politiką prekybos žmonėmis atžvilgiu. Direktyvos 4 straipsnyje valstybės narės įpareigojamos už prekybos žmonėmis veiką bausti maksimaliomis ne trumpesnėmis kaip penkeri metai laisvės atėmimo bausmėmis, o už nusikaltimą padarytą sunkinančiomis aplinkybėmis nacionaliniuose įstatymuose numatyti ne trumpesnę kaip dešimt metų laisvės atėmimo bausmę. Valstybėms yra paliekama teisė savo nuožiūra numatyti didesnę laisvės atėmimo bausmę, tačiau ji negali būti mažesnė už nurodytą mažiausią maksimalią bausmę. Aplinkybėmis užtraukiančiomis griežtesnę baudžiamąją atsakomybę kaltininkui

¹¹ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2011/36/ES 2011 m. balandžio 5 d. dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR

pagal Direktyvą laikoma, kai nusikaltimas padaromas aukai, kuri buvo ypač pažeidžiama, tai šioje direktyvoje apima bent jau vaikus; nusikaltimas padarytas dalyvaujant nusikalstamoje organizacijoje, tyčia ar dėl neatsargumo aukos gyvybei sukeltas pavojus, veika padaryta naudojant sunkų smurtą arba aukai padarant didelės žalos, taip pat griežtesnė atsakomybė taikoma, jeigu nusikaltimą padarė valstybės tarnautojas.

Analizuojant Direktyvos 2011/36/ES nuostatas galima iškart pastebėti analogiškus punktus matytus anksčiau minėtoje 2005 metų Europos Tarybos konvencijoje. Direktyva 2011/36/ES iš minėtos konvencijos perėmė nuostatos dėl prekybos žmonėmis aukų netraukimo baudžiamojon atsakomybėn ar bausmių joms netaikymo bei nuostatos dėl baudžiamosios atsakomybės nustatymo asmenims, kurie naudojami prekybos žmonėmis aukos paslaugomis, žinodami, kad jas teikiantis asmuo paslaugas teikia tik todėl, kad yra priverstas. Direktyvos 26 punkte paaiškinama: „valstybės narės turėtų atsižvelgti į galimybę taikyti sankcijas asmenims, kurie naudojami aukos paslaugomis žinodami, kad tas asmuo yra prekybos žmonėmis auka. Tokia papildoma baudžiamoji atsakomybė galėtų būti numatyta ir legaliai esančių trečiųjų šalių piliečių ir Sąjungos piliečių darbdaviams, taip pat asmenims, perkantiems seksualines paslaugas iš bet kokio asmens, kuris yra prekybos žmonėmis auka, neatsižvelgiant į jų pilietybę.“¹² Šia nuostata siekiama kovoti su prekyba žmonėmis iš kitos pusės, o tiksliau mažinant paklausą.

1.2. Prekyba žmonėmis Lietuvos teisės aktuose

Prekybos žmonėmis uždraudimo baudžiamajame kodekse pagrindai prasideda aukščiausios teisinės galios dokumente – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, jos 21 straipsnyje įtvirtinta, jog žmogaus asmuo neliečiamas, o žmogaus orumas yra ginamas įstatymo.¹³ Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, jog asmens neliečiamumo, kaip teisės saugomos vertybės, turinį sudaro fizinis bei psichinis neliečiamumas. Tai reiškia, kad įstatymai turi užtikrinti, jog žmogus bus saugomas nuo bet kokio nepagrįsto išorinio poveikio jo gyvybei, sveikatai, fizinio aktyvumo laisvei ir bet kokio kėsینimosi į jo psichinę ir dvasinę būseną, jo intelektualinę ir kūrybinę raišką.¹⁴

Prekyba žmonėmis Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekse pirmą kartą buvo kriminalizuota 1998 metais, kodekso 131³ straipsnyje buvo numatyta kaip „asmens pardavimas ar kitoks perleidimas arba asmens įgijimas turint tikslą jį seksualiai išnaudoti, priversti užsiimti prostitucija arba gauti materialinę ar kitokią asmeninę naudą, taip pat asmens gabenimas prostitucijai

¹² Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2011/36/ES 2011 m. balandžio 5 d. dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (...) atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios, 2000

į Lietuvą arba už Lietuvos ribų baudžiamas laisvės atėmimu nuo ketverių iki aštuonerių metų. Ta pati veika, padaryta pakartotinai arba nepilnamečio atžvilgiu, arba grupės iš anksto susitarusių asmenų, arba itin pavojingo recidyvisto, baudžiama laisvės atėmimu nuo šešerių iki dvylikos metų.¹⁵ Kaip matome, norma yra labai trumpa bei prekybą žmonėmis sieja tik su asmens seksualiniu išnaudojimu. Pirmoji normos dalis yra kiek paini, kadangi norma buvo skirta prekybai žmonėmis kaip nusikaltimui žmogaus laisvei, tačiau ta normos dalis, kurioje įtvirtinamas asmens gabenimo prostitucijai į Lietuvą arba už Lietuvos ribų požymis, iš esmės reiškė nusikaltimą dorovei, o prekybos žmonėmis norma buvo numatyta Baudžiamojo Kodekso skyriuje, skirtam nusikalstamoms veikoms asmens gyvybei, sveikatai, laisvei ir orumui.¹⁶ Iš to susidaro vaizdas, kad įstatymo leidėjų tikslas buvo bausti tik už prekybą žmonėmis, todėl gabenimo prostitucijai požymis prekybos žmonėmis normoje įtvirtintas netikslingai, o tokia formuluotė kėlė dar daugiau painiavos, nes neaišku kaip apskritai turėtų būti suprantamas šis požymis, tai yra ar asmuo gabenamas jo sutikimu, ar tik panaudojus prievartą. Norma taip pat galima vadinti netinkamai suformuluota, nes joje nėra įvardinto veikos padarymo būdo, taip pat tikslų alternatyvumo, nes prekybą žmonėmis siejant vien tik su seksualiniu išnaudojimu prekybos žmonėmis samprata tampa per daug siauri ir neužtrauktų baudžiamosios atsakomybės prekeiviui, kuris išnaudoja auką kitiems tikslams pavyzdžiui priverstiniam darbui, vergijai, organų donorystei ir kita.

2003 metų gegužės 1 dieną įsigaliojo naujasis baudžiamasis kodeksas kuriame prekyba žmonėmis buvo įtvirtinta 147 straipsnyje, XX skyriuje skirtame nusikaltimams žmogaus laisvei. Palyginus šia naująją normą su prieš tai galiojusia norma, galima teigti, kad naujoji prekybos žmonėmis norma tapo dar trumpesnė ir paprastesnė. Baudžiamojo Kodekso 147 straipsnyje įtvirtinta prekybos žmonėmis norma nurodė, jog „tas, kas turėdamas tikslą gauti turtinės ar kitokios asmeninės naudos pardavė, pirkto ar kitaip perleido arba įgijo asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.“¹⁷ Taigi, kaip matome, naujojoje normoje nebeliko asmens gabenimo prostitucijai požymio tačiau jame numatyta baudžiamoji atsakomybė už pelnymąsi iš kito žmogaus prostitucijos. Lyginant šią normą su 1998 metais galiojusia norma, prekybos žmonėmis samprata nors ir vaizdžiai sumažėjo, tačiau pagal savo esmę ir prasmę buvo išplėsta. Senoji norma buvo siejama tik su asmens seksualiniu išnaudojimu ir privertimu užsiimti prostitucija, užteko pašalinti šį požymį ir prekybos žmonėmis turinį sudarė ne tik prekyba žmonėmis prostitucijos ar seksualinio išnaudojimo tikslais, bet ir žmogaus išnaudojimas priverstiniam darbui, vergijai, tarnystei, organų transplantacijai ir kitais panašaus pobūdžio tikslais. Literatūroje išreiškiama nuomonė, kad galbūt tokiai prekybos žmonėmis

¹⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 25, 32, 35, 45, 47(1), 53(1), 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, 321(2) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131(3), 310(1) straipsniais įstatymas. Valstybės žinios. 1998

¹⁶ Burda, R., Gruodytė, E., Krikščiūnas, R. Prekybos žmonėmis tyrimo bei teismo nagrinėjimo problemos Lietuvoje. Tarptautinė Migracijos Organizacija, Vilnius, 2006, p. 38

¹⁷ Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000

formuluotei įtakos galėjo turėti tai, jog Lietuvoje dažniausiai išaiškinami prievartinės moterų prostitucijos, susijusios su turtinės ar kitokios asmeninės naudos gavimu, atvejai, o kiti žmogaus išnaudojimo atvejai dar nebuvo užfiksuoti.¹⁸ Tačiau, būtina pažymėti, kad prekyba žmonėmis yra ganėtinai keblus bei sunkiai nustatomas nusikaltimas, todėl vien dėl to, kad kitokios šio nusikaltimo formos yra retai užfiksuojamos nereiškia, kad šio tipo nusikaltimų neegzistuoja.

Naujojoje normoje atsisakyta kvalifikuojančiųjų požymių bei sušvelninta sankcija, o tiksliau vietoje nuo 6 iki 12 metų laisvės atėmimo, numatytas laisvės atėmimas iki 8 metų, nenustatant minimalaus laisvės atėmimo termino, kaip tai buvo padaryta 1998 metų normoje. Tačiau reikėtų pabrėžti, kad naujajame Baudžiamajame Kodekse buvo priimta papildoma prekybos žmonėmis norma, kuria kriminalizuotas vaiko pirkimas ir pardavimas, atsirado BK 157 straipsnis, kuriame buvo nurodoma, jog „tas, kas pardavė, pirkė ar kitaip perleido arba įgijo mažametį vaiką, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.“¹⁹ Remiantis šią straipsnio redakciją nukentėjusiojo nuo vaiko pirkimo arba pardavimo nusikaltimo amžiaus riba buvo 14 metų, nes yra panaudota mažamečio vaiko sąvoka, todėl vyresniems nei 14 metų nepilnamečiams buvo taikoma bendroji prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėtis numatyta BK 147 straipsnyje. Tokia įstatymo nuostata prieštaravo tarptautinių teisės aktų reikalavimams, pagal kuriuos vaiku yra laikomas asmuo iki 18 metų, o jų teisių apsauga yra prioritetinga ir tokiais atvejais įpareigoja numatyti atskiras sugriežtintas teises priemones²⁰. Kai palyginame BK 147 straipsnyje ir 157 straipsnyje numatytas sankcijas, kyla klausimas ar apskritai buvo reikalinga priimti atskirą normą, draudžiančią prekybą vaikais, jeigu už tokią veiką nenumatoma griežtesnė atsakomybė, nes abiejų straipsnių 1 dalyse numatytos visiškai vienodos sankcijos, laisvės atėmimo bausmė iki 8 metų. Vienintelis skirtumas tas, kad BK 157 straipsnio 2 dalis kriminalizuoja vertimąsi prekyba mažamečiais vaikais, numatant laisvės atėmimą nuo 2 iki 10 metų.

Sekantis BK 147 straipsnio normos pakeitimas įvyko 2005 metų birželio 30 dienos. Trumpa ir aiški iki tol galiojusi norma buvo pakeista į pakankamai sunkiai suprantamą. Kadangi Palermo protokole ir Pamatiniame sprendime prekybos žmonėmis apibrėžimas beveik sutampa, tai galima sakyti, jog šiek tiek ji pakoregavus jis beveik pažodžiui buvo perkelta į Lietuvos BK. Naujosios normos turinį sudarė šios alternatyvios veikos:

1. žmogaus pardavimas;
2. pirkimas;
3. kitoks perleidimas ar įgijimas;
4. verbavimas;

¹⁸ Bolzanas, D., Drakšienė, A. Prekybos žmonėmis samprata. Teisė, 2004, p. 47

¹⁹ Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000

²⁰ Nikartas, S., Prekybos vaikais nusikaltimo teisinė samprata. Teisės problemos, 2009, p. 116

5. gabenimas arba laikymas nelaisvėje.

Naujoji norma buvo papildyta verbavimo, gabenimo ir laikymo nelaisvėje veikomis. Taip pat pirmą kartą buvo numatyti alternatyvūs veikos padarymo būdai tokie kaip:

1. fizinio smurto panaudojimas;
2. grasinimai;
3. kitoks galimybės priešintis atėmimas;
4. pasinaudojant nukentėjusio asmens priklausomumu;
5. pasinaudojimas pažeidžiamumu;
6. apgaulė;
7. pinigų sumokėjimas arba kitokios turtinės naudos suteikimas asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį.

Taip pat buvo įtvirtintas baigtinis išnaudojimo tikslų sąrašas: įtraukti nukentėjusį asmenį į prostituciją, pelnytis iš šio asmens prostitucijos arba išnaudoti pornografijai ar priverstiniam darbui, antrojoje straipsnio dalyje numatyta kvalifikuota atsakomybė už prekybą žmonėmis siekiant įgyti nukentėjusio asmens organą, audinį arba ląstelių.²¹ Dar vienas svarbus pakeitimas priėmus naująją redakciją, tai numatyta baudžiamoji atsakomybė ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims.

2005 metų prekybos žmonėmis norma taipogi numatė griežtesnę baudžiamąją atsakomybę lyginant ją su iki tol galiojusia BK 147 straipsnio redakcija. Šioje normoje numatoma minimali laisvės atėmimo bausmė už 1 dalį - 2 metai, už kvalifikuotą nusikaltimą - 4 metai, o maksimali laisvės atėmimo bausmė griežtėja iki 10 metų laisvės atėmimo už 1 dalį ir 12 metų už 2 dalį. Taip pat buvo pakeistas ir 157 straipsnis reglamentuojantis baudžiamąją atsakomybę už vaiko pirkimą ar pardavimą. Už prekybą vaikais buvo numatytas laisvės atėmimas nuo 3 iki 12 metų, o už kvalifikuotą sudėtį – laisvės atėmimas nuo 5 iki 15 metų.

Dar vienas svarbus pakeitimas priimtas 2005 metais tai papildomai kriminalizuotas asmenų išnaudojimas priverstiniam darbui ar vertimas dirbti vergiškomis sąlygomis ir ši veika numatyta BK 147¹ straipsnyje.

Sekantis normos pakeitimas buvo 2012 metų birželio 30 dieną, tuo metu galiojusio BK 147 straipsnio 1 dalies redakcija numatė baudžiamąją atsakomybę tam, „kas pardavė, pirkė, kitaip perleido ar įgijo, verbavo, gabenė ar laikė nelaisvėje žmogų panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, arba panaudodamas apgaulę, arba priimdamas ar sumokėdamas

²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 48, 60, 145, 147, 157, 212, 213, 214, 215, 226, 249, 251, 252, 256, 267, 270, 272, 274, 280 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 147⁽¹⁾, 199⁽¹⁾, 199⁽²⁾, 267⁽¹⁾, 270⁽¹⁾, 308⁽¹⁾ straipsniais įstatymas. 2005, Valstybės žinios Nr. X-272

pinigus, arba gaudamas ar suteikdamas kitokią naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį, jeigu kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo, nesvarbu, ar jis sutiko, būtų išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, pornografijai ar kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitais išnaudojimo tikslais, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų.²² Tuo tarpu dabar galiojančio BK 147 straipsnio 1 dalyje numatoma baudžiamoji atsakomybė tam, „kas pardavė, pirkto, kitaip perleido ar įgijo, verbavo, gabeno ar laikė nelaisvėje žmogų panaudodamas fizinį smurtą ar grasinimus arba kitaip atimdamas galimybę priešintis, arba pasinaudodamas nukentėjusio asmens priklausomumu ar pažeidžiamumu, arba panaudodamas apgaulę, arba priimdamas ar sumokėdamas pinigus, arba gaudamas ar suteikdamas kitokią naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį, jeigu kaltininkas žinojo arba siekė, kad nukentėjęs asmuo, nesvarbu, ar jis sutiko, būtų išnaudojamas vergijos ar panašiomis į vergiją sąlygomis, prostitucijai, pornografijai ar kitoms seksualinio išnaudojimo formoms, priverstinei, fiktyviai santuokai, priverstiniam darbui ar paslaugoms, įskaitant elgetavimą, nusikalstamai veikai daryti arba kitais išnaudojimo tikslais, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų.“²³ Kaip matome kiek iki 2012 metų galiojusioje tiek šiuolaikinėje normos koncepcijoje tekstas yra identiškas, vienintelis skirtumas yra tas, kad naujausioje normoje yra pridėtas dar vienas naujas punktas – priverstinė, fiktyvi santuoka.

Svarbu pažymėti, kad 2012 metų kodeksas buvo papildytas dar vienu straipsnių reglamentuojančių baudžiamąją atsakomybę susijusia su prekyba žmonėmis, tai yra 147² straipsnis, kuriame reglamentuojama, kad „tas, kas naudojosi žmogaus darbu ar teikiamomis paslaugomis, įskaitant prostituciją, žinodamas ar turėdamas ir galėdamas žinoti, kad asmuo šį darbą dirba ar šias paslaugas teikia dėl to, kad jam išnaudojimo tikslais buvo panaudotas fizinis smurtas, grasinimai, apgaulė arba kiti BK 147 straipsnyje nurodyti būdai, baudžiamas bausme arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų“.²⁴ Taigi, siekiant sumažinti prekybos žmonėmis mastus buvo priimtas toks sprendimas, kuris turėtų padėti kovoti su šia problema iš kitos pusės, o tiksliau mažinant paklausa įbauginant potencialius vartotojus. Tuo tarpu antroje straipsnio dalyje nurodoma, kad „asmuo, kuris padarė šiame straipsnyje numatytą veiką, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jis iki jo pripažinimo įtariamuoju savanoriškai apie tai pranešė teisėsaugos institucijai ir aktyviai bendradarbiavo nustatant nuo prekybos žmonėmis (147 straipsnis) ar vaiko pirkimo arba pardavimo (157 straipsnis) nukentėjusį asmenį ir išaiškinant kurią nors iš šių

²² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147, 147¹, 157, 303 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 147² straipsniu įstatymas. Valstybės žinios, 2012-07-13

²³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 str. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741

²⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741

nusikalstamų veikų“.²⁵ Kaip matome, tokio kodekso papildymo paskirtis yra netik įbauginti potencialius vartotojus, bet ir paskatinti susidūrusius su prekybos žmonėmis aukomis pranešti apie jas teisėsaugos institucijoms.

Dar viena svarbi nuostata perkelta iš Direktyvos ir Konvencijos ir naudojama aktualioje prekybos žmonėmis normoje tai aukos nebaudimo taisyklė, kitaip dar vadinama aukų apsaugos taisyklė.²⁶ BK 147 straipsnio 3 dalyje yra numatyta, kad „nukentėjęs nuo šiame straipsnyje numatytos veikos asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamą veiką, kurią jis buvo priverstas tiesiogiai padaryti dėl jam padarytos šiame straipsnyje numatytos veikos“.²⁷ Pagrindinis tokios aukų apsaugos tikslas yra užtikrinti jų žmogaus teises bei skatinti jas liudyti baudžiamosiose bylose, nes pasitaiko atvejų, kai nukentėję nuo prekybos žmonėmis žmonės nesikreipia pagalbos, nes bijo patys būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

Apibendrinant galima sakyti, jog naujausia ir dabar galiojanti prekybos žmonėmis norma pilna apimtimi atitinka tarptautinių bei ES teisės aktų nuostatas bei ištaisė kai kuriuos prieš tai analizuotus ankstesnių normų trūkumus. Tačiau tuo pat metu norma yra sudėtinga ir išsiskiria ilgu alternatyviais požymiais apkrautu tekstu, kurį nėra lengva perprasti ir struktūrizuoti.

1.3. Prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties požymiai

Naujausioji LR BK redakcijos prekybos žmonėmis normą yra įtraukta į LR BK skyrių, kurio saugoma vertybė yra žmogaus laisvė, taigi objektas į kurį kėsinama yra žmogaus veiksmų laisvė, tai yra laisvė pasirinkti, ką, kur ir kaip daryti, kur ir kaip dirbti ir panašiai. Asmuo tapęs prekybos žmonėmis auka faktiškai tampa daiktu, kadangi jis gali būti parduodamas ar kitaip perleidžiamas, perkamas ar kitaip įgyjamas, verbuojamas, gabenamas ar laikomas nelaisvėje. Nukentėjęs asmuo tampa kontroliuojamu kaltininko, taip siekiant šią nukentėjusio asmens priklausomybę panaudoti išnaudojimo tikslais. Baudžiamojoje teisėje yra išskiriami du asmens valdymo būdai:

1. Absoliutus – nukentėjęs asmuo besąlygiškai paklūsta kaltininko reikalavimams;
2. Santykinis – nukentėjęs asmuo turi tam tikrą veiksmų laisvę, tačiau sprendimus už jį priima kaltininkas.

²⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741

²⁶ Direktyvos 2011/36/ES 7 straipsnis; Konvencijos dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis 26 straipsnis

²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741

Tam, kad kvalifikuoti nusikalstamą veiką kaip prekybą žmonėmis, būtina nustatyti, kad atliekama veika yra atimanti arba ribojanti laisvę. Nukentėjusiuoju nuo prekybos žmonėmis pagal LR BK 147 straipsnį gali būti tik pilnametis asmuo, nes analogiški veiksmai vaiko atžvilgiu kvalifikuojami kaip vaiko pardavimas arba pirkimas pagal LR BK 157 straipsnį. Analizuojant objektyvius požymius prekybos žmonėmis byloje būtina nustatyti bent vieną iš 7 galimų veikų ir bent vieną iš 10 galimų veikos padarymo būdų.

Nusikalstamos veikos:

1. pirkimas;
2. pardavimas;
3. kitoks perleidimas;
4. įgijimas;
5. verbavimas;
6. gabenimas
7. laikymas nelaisvėje.

Nusikalstamos veikos padarymo būdai:

1. panaudojant fizinį smurtą;
2. grasinant;
3. kitaip atimant galimybę priešintis;
4. pasinaudojant nukentėjusiojo asmens priklausomumu;
5. pasinaudojant nukentėjusiojo asmens pažeidžiamumu;
6. apgaule;
7. priimant pinigus;
8. sumokant pinigus;
9. gaunant kitokią naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį;
10. suteikiant kitokią naudą asmeniui, kuris faktiškai kontroliuoja nukentėjusį asmenį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje byloje Nr. 2K-332/2006 yra konstatavęs: „Prekyba žmonėmis yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei. Veika gali būti kvalifikuojama kaip BK 147 straipsnyje numatytas nusikaltimas tik nustatčius, kad žmogaus laisvė buvo pažeista. Veiką kvalifikuojant pagal BK 147 straipsnį privaloma konstatuoti, kad nukentėjusiojo asmens laisvė buvo suvaržyta, palenkiant jo valią bent vienu iš BK 147 straipsnio dispozicijoje nurodytų valios palenkimo

būdų. Nenustačius, kad laisvė buvo suvaržyta, veika pagal BK 147 straipsnį negali būti kvalifikuojama.²⁸

Iš atliktos LR BK 147 straipsnio analizės tampa aišku, kad norint kvalifikuoti nusikalstamą veiką kaip prekybą žmonėmis, svarbiausia kas yra būtina nustatyti tai, jog žmogaus laisvė buvo suvaržyta palenkiant jo valią bent vienu iš LR BK 147 straipsnio dispozicijoje nurodytų būdų. Kaip buvo paminėta Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamojoje byloje 1A-75/2013 „Pažymėtina tai, jog prekyba žmonėmis yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei. Veika kvalifikuojama kaip BK 147 straipsnyje numatytas nusikaltimas tik nustačius, kad buvo disponuojama asmeniu kaip daiktu, taip pat verbuojant, gabenant ar laikant žmogų nelaisvėje, panaudojant fizinį smurtą, grasinimus, arba kitaip atimant galimybę priešintis bei kitais straipsnio dispozicijoje numatytais būdais palaužiant nukentėjusiojo valią.“²⁹ Taigi, vienas iš sunkumu su kuriuo susiduriama teismų praktikoje tai veikos kvalifikavimas, kadangi būtina įrodyti jog nukentėjusiojo asmens laisvė buvo suvaržytą naudojant bent viena iš numatytų veikos padarymo būdų, neįrodžius šio fakto veikos negalima bus kvalifikuoti pagal 147 straipsnį.

Subjektyvieji prekybos žmonėmis požymiai, be visoms sudėtims būdingo pakaltinamumo, apibūdinami tyčios požymiu ir išnaudojimo tikslais, kurių siekia kaltininkas arba kad ir nesiekia jų pats, bet žino, kad auka yra arba bus išnaudojama. Taigi tam, kad kiltų baudžiamoji atsakomybė už prekybą žmonėmis asmeniui, kuris įgijo, perleido, gabenavo, verbavo ar laikė nelaisvėje kitą žmogų, svarbu įrodyti ne tik aukos laisvės atėmimo požymį, bet ir atskleisti tyčinės kaltės turinį. Jeigu remtis tradicine tyčios turinio formuluote, tai asmuo atliekantis nusikaltimą suvokia jo pavojingumą ir sąmoningai taip veikia. Todėl BK 147 straipsnyje atitinkamai suformuluotas tyčinės kaltės turinys, normoje pateikta formuluotė „jeigu kaltininkas žinojo arba siekė“, kad nukentėjęs asmuo būtų išnaudojamas. Tokia formuluotė numato tai, jog kaltininkas:

1. supranta, kad įgyja, perleidžia, verbuoja, gabena ar laiko nelaisvėje kitą žmogų;
2. žino, jog siekiant įgyti šio žmogaus kontrolę prieš jį buvo ar bus naudojami valios palaužimo būdai (fizinis smurtas, grasinimai, apgaulė, pasinaudojimas priklausomumu ar pažeidžiamumu, sumokami ar priimami pinigai, ar gaunama ar suteikiama kitokia nauda asmeniui faktiškai kontroliuojančiam nukentėjusį asmenį);
3. siekia, kad auka būtų jo ar kitų asmenų išnaudojama, arba, kad ir to nesiekia, bet žino apie tai;
4. nori taip veikti³⁰.

²⁸ Baudžiamoji byla 2K-332/2006

²⁹ Baudžiamoji byla 1A-75/2013

³⁰ Girdeinis, T., Gutauskas, A., Kujalis, P. Baudžiamoji teisė. VII dalis Prekyba žmonėmis. Vilnius, 2014, p. 121

Taigi, kad pagrįsti asmens kaltę svarbu įrodyti bent vieną iš dviejų aspektų: pirmu atveju, jog kaltininkas siekia aukos išnaudojimo (nusikalstamas tikslas), antruoju atveju, privaloma atskleisti papildomą tyčios intelektualiojo momento aspektą (žinojimą), kuris reiškia, jog nors kaltininkas pats ir nesiekia aukos išnaudojimo, tačiau žino, kad prieš auką panaudoti ar bus naudojami valios palenkimo būdai siekiant jos kontrolės ir žino, kad auka bus išnaudojama kitų asmenų.

Kvalifikuotos prekybos žmonėmis nusikaltimo sudėties (LR BK 147 straipsnio 2 dalies) alternatyvūs požymiai yra šie:

1. veika padaryta dviem ar daugiau nukentėjusių asmenų;
2. sukeliamas pavojus nukentėjusio asmens gyvybei;
3. veika padaroma dalyvaujant organizuotoje grupėje;
4. yra žinoma arba siekiama, kad būtų paimtas nukentėjusio asmens organas, audinys ar ląstelė;
5. veiką padaro valstybės tarnautojas ar viešojo administravimo funkcijas atliekantis asmuo ir vykdydamas įgaliojimus.

1.4. Prekybos žmonėmis rūšys bei aukų išnaudojimo tikslai

Viena iš labiausiai paplitusių prekybos žmonėmis formų yra seksualinis išnaudojimas todėl dažnai prekybos žmonėmis samprata yra siejama būtent su šia prekybos rūšimi. Tokio pobūdžio asmens išnaudojimo tikslas yra seksualinių paslaugų teikimas už pinigus. Dažnai, tačiau tikrai ne visada, prekeivių taikiniu tampa socialiai pažeidžiami asmenys, jiems yra pažadamas lengvas darbas užsienyje, kartais – ir jų šalyje. Dalis į prekybos žmonėmis tinklą patenkančių asmenų jame atsiduria šantažo, prievartos keliu, jiems nuolat grasinama, naudojamas fizinis smurtas, įvairios manipuliacinės priemonės, padedančios ne tik įtraukti, bet ir išlaikyti asmenis šiame versle. Šiandien seksualinių paslaugų sektorius, kuriame yra priverstos dirbti aukos, yra labai platus. Tai pornografijos ir prostitucijos tinklai, nelegalūs viešnamiai ir striptizo klubai, įvairių sričių „palydovų“ paslaugos, internetiniai pažinčių portalai. Prekeivių aukomis dažnai tampa vaikai ir nepilnamečiai, kurie yra įtraukiami į visas anksčiau minėtas sritis. Šios prekybos žmonėmis rūšis yra labai paplitusi ir apima didžiąją dalį Lietuvoje nagrinėjamų bylų susijusių su prekyba žmonėmis. Kaip pavyzdį galima pateikti baudžiamąją bylą 1-10-134/2013, kurioje penki kaltinamieji R. M., D. M., V. S., A. M., V. K., veikdami organizuota grupe, bendrais veiksmais, pasinaudojant L. B. pažeidžiamu, išvežė ir laikė ją nelaisvėje nuomojamame name Vokietijos Federacijos Respublikoje, kur ji buvo verčiama dirbti prostitute nuo 2007-09-07 iki 2008 m. birželio mėnesio tyrimo nenustatytos dienos. „Kaltinamieji pasinaudojo tuo, kad auka yra sunkioje materialinėje padėtyje bei panaudojant apgaulę – nenurodant tikrojo kelionės tikslo ir melagingai pažadant legalų darbą, žinodami, kad nukentėjusioji L. B. yra 16

metų vaikas taip užverbavus ją bendrais veiksmais, vartodami prieš ją psichinę prievartą – saugodami nukentėjusiąją, kad ji nepabėgtų, prižiūradami ją kad dirbtų, kontroliuodami jos pokalbius telefonu su artimaisiais, vartodami fizinį smurtą – sumušdami ją ne mažiau kaip po vieną kartą už tai, kad ji uždirba per mažai pinigų, kad mažai dirba, kad atsisako dirbti, ir taip atimdami galimybę priešintis, siekdami pasipelnyti iš L. B. prostitucijos.³¹ Šiuo atveju nukentėjusioji tapo seksualinio išnaudojimo auka dėl savo patiklumo bei perdėto pasitikėjimo mažai pažystamais žmonėmis ką greičiausiai lėmė ir tas, kad ji buvo nepilnametė. Didelę reikšmę turėjo ir tas faktas, kad aukos socialinė padėtis buvo sunki, kaip nurodyta byloje, ji turėjo materialinių sunkumų. Taigi, kaltinamieji pasinaudojus šiais faktais, apgaulės bei prievartos būdu išsivėžė nukentėjusiąją važiuoti dirbti į užsieni iš ko patys turėjo materialinės naudos.

Prekyba organais – tai nelegalūs žmonių organų ar jų dalių išėmimas bei pardavimas dažnai vykdomas prieš žmogaus valią ar jam neturint kitos išeities. Organų prekeiviai dažniausiai naudoja kelis skirtingus būdus, siekdami prisivilioti žmones. Asmenys gali būti priversti atiduoti savo organus ar jų dalis pavyzdžiui už skolas arba tai gali būti iš jų išviliota apgaulės būdu. Antras būdas – tai asmens sutikimo organų pardavimui gavimas, už tai pažadant nemenką atlygį, tačiau vėliau jo nesumokant ar sumokant žymiai mažesnę, nei sutarta, sumą. Trečiuoju atveju, pažeidžiami asmenys gali būti gydomi nuo realių arba net nesamų ligų ir jiems nežinant jų organai yra pasisavinami organų prekeivių. Pagrindiniai organai, kuriuos siekia gauti suinteresuotos grupuotės, yra kepenys, plaučiai ir inkstai, tačiau svarbu pažymėti, kad bet kuris žmogaus organas, kuris gali būti pašalintas iš kūno ir panaudotas, gali tapti prekeivių žmonėmis taikiniu. Puikus šio nusikaltimo pavyzdys įvyko 2009 metų liepos mėnesį, Niujorko mieste, Brukline, kai Federalinių tyrimų biuro agentų buvo sulaikytas Brukline gyvenantis 60 metų Izraelio pilietis Levy Izhak Rosenbaumas. Pilietis buvo sulaikytas kai ketino parduoti kito Izraelio piliečio inkstą FTB agentui po priedanga už 160 tūkst. JAV dolerių. Pagal jam pareikštus kaltinimus Rosenbaumas prisipažino, kad dalyvauja nelegalioje inkstų prekyboje jau maždaug 10 metų. Byloje dalyvavusio JAV prokuroro Ralpho Marra teigimu Rosenbaumo tikslu buvo surasti žmonės esančius sunkioje socialinėje bei materialinėje padėtyje bei pasinaudojus tuo įtikinti juos parduoti inkstą už 10 tūkst. JAV dolerių, kurį jis pats perparduodavo už 160 tūkst JAV dolerių. Rosenbaumą pripažino kaltu 2011 metais ir paskyrė 2 m. 6 mėn. laisvės atėmimo bausmę.

Priverstinė santuoka – tai asmens išnaudojimas santuokos sudarymui, siekiant socialinių ar finansinių garantijų užtikrinimo. Pasitelkiant prievartą ir šantažą, sukuriant iliuziją apie laimingą šeimyninį gyvenimą, pažadant dideles pinigų sumas žmonės yra priverčiami sudaryti santuoką su užsienio šalių piliečiais. Tačiau dažniausiai sutartas užmokestis yra nesumokamas, arba sumokama

³¹ Baudžiamoji byla 1-10-134/2013

gerokai mažesnė pinigų suma, o pažadėta meilė ir laimingas gyvenimas virsta nuolatinio smurto ir patyčiomis be galimybės ištrūkti. Neretais atvejais asmenys santuokos tikslais to patys nežinodami, yra išvežami į užsienį, iš jų atimami visi asmens dokumentai, jie yra priversti gyventi nuolatinio smurto ir psichologinio išnaudojimo sąlygomis. Be to, asmenys, kurie susidomi potencialiai lengvu uždarbiu ir savo noru sutinka sudaryti santuoką dėl anksčiau minėtų priežasčių, dažnai nesupranta, kad net ir tokiu atveju jie vykdo nusikaltimą, už kurį jiems gresia baudžiamoji atsakomybė.

Vergiškas darbas tai asmens išnaudojimas darbo tikslais. Žmonės, susidomėję potencialiai lengvu ir gerai apmokamu darbu Lietuvoje ar užsienyje, dažnai patenka į prekybos žmonėmis tinklus. Prievartos ar apgaulės būdu asmenys atsiduria labai įvairiuose darbo sektoriuose, kuriuose yra priversti dirbti vergiškomis sąlygomis. Dažnai jiems vis žadamas, tačiau niekada nesumokamas atlyginimas, jie gyvena atokiose, sunkiai pasiekiamose vietose, iš kurių savarankiškai ištrūkti yra labai sunku. Be to, vergiškomis sąlygomis dirbantys žmonės dažnai nemoka vietinės kalbos, todėl jiems yra sudėtinga prašyti pagalbos. Dažniausiai jie dirba be jokių darbo sutarčių, neterminuotas darbo valandas, neturi jokių socialinių garantijų, yra priversti gyventi itin sudėtingomis sąlygomis. Norint juos išlaikyti darbo vietose yra grasinama, priverstinai pasirašomi fiktyvūs darbo kontraktai, apribojamas bendravimas su artimaisiais ar kitais visuomenės nariais. Vergiško darbo atvejai dažnai sutinkami žemės ūkio, statybų, žuvininkystės, paslaugų sektoriuose, tačiau tokia žmonių išnaudojimo forma egzistuoja ir daugelyje kitų sričių. Pažadant lengvą būdą greitai ir lengvai užsidirbti daug pinigų arba pasitelkiant įvairius grasinimų būdus į vergiško darbo tinklą gali būti įtraukti tiek vyrai, tiek moterys, tiek vaikai.

Išnaudojimas nusikaltimams – tai priverstinis žmonių įtraukimas į nusikalstamų veiklų vykdymą. Apgaulės, pažadų, o kartais prievartos ar šantažo būdu asmenys yra priverčiami vykdyti pačius įvairiausius nusikaltimus, tiek Lietuvoje, tiek užsienyje. Tai gali būti narkotikų gabenimas ir prekyba, apiplėšimai, sukčiavimas, vagystės ar kitos nusikalstamos veiklos. Dažnai į jas yra įtraukiamas jaunimas ir net mažamečiai vaikai. Taip pat asmenys išėję iš įkalinimo įstaigų, neturintys jokių socialinių ryšių ar artimųjų. Tiesiogiai prisidedami prie nusikaltimų vykdymo, jie yra įbauginami bei šantažuojami ir taip patys pradeda jaustis nusikalstamo pasaulio dalimi. Todėl ne tik teisėsaugos pareigūnams ar visuomenei, bet ir jiems patiems suvokti, kad jie yra tapę prekybos žmonėmis aukomis, yra labai sudėtinga. Dažnai būtent į šią prekybos žmonėmis sritį yra įtraukiami vaikai ir nepilnamečiai asmenys. Daugelyje šalių jie yra nepakaltinami, jiems negresia jokia baudžiamoji atsakomybė, todėl juos išnaudoti įvairiems nusikaltimams atlikti yra gerokai paprasčiau. Dažnai į nusikaltimų vykdymą yra įtraukiami vaikai iš socialinės rizikos šeimų, vaikų globos namų. Šios prekybos žmonėmis pavyzdys pateiktas baudžiamojoje byloje 1-304-582/2014 „E. D. buvo kaltinamas tuo, kad 2014 m., laikotarpiu nuo kovo 3 d. iki balandžio 7 d., veikdamas bendrininkų grupėje su Vokietijos Federacinėje Respublikoje gyvenančiu ir veikiančiu asmeniu, laikotarpiu nuo

kovo 3 d. iki balandžio 7 d., susitarė už atlygį iš Lietuvos Respublikos atgabenti asmenis nusikalstamų veikų vykdymui Vokietijos Federacinėje Respublikoje ir kitais išnaudojimo tikslais, po ko laikotarpiu nuo 2014 m. kovo 26 d. iki balandžio 7 d., vykdydamas susitarimą ir suradęs Lietuvos Respublikoje M. K., D. V. ir M. Š., 2014 m. balandžio 2 d. pasinaudodamas jų pažeidžiamumu bei panaudodamas apgaulę, verbavo juos vykti į Vokietiją, apgaulė žadėdamas legaliai įdarbinti, tačiau sąmoningai neatskleisdamas tikrojo veiklos pobūdžio, už sutikimą vykti į Vokietiją žadėdamas sumokėti po 200 eurų kiekvienam, taip paskatindamas ir nulemdamas jų apsisprendimą vykti į Vokietiją, tačiau turėdamas tikslą juos parduoti nusikalstamoms veikoms – sukčiavimas daryti ir kitais išnaudojimo tikslais.³² Tačiau šiuo atveju kaltinamasis nebuvo nuteistas, kadangi išnagrinėjus bylą nustatyta, kad nukentėjusiųjų fizinė ar valios laisvė nebuvo pažeista, nukentėjusieji nebuvo fiziškai, materialiai ar kita forma priklausomi nuo kaltinamojo E. D. Nukentėjusieji galėjo patys spręsti, ar sutikti su E. D. pasiūlymu vykti į Vokietiją už jiems siūlomą atlygį nežinant apie konkretaus darbo pobūdį ir sąlygas, ar ne. „Nors D. V. ir M. K. diagnozuota lengva protinė negalia ir jie galėjo nesuprasti ar klaidingai interpretuoti E. D. pasiūlymus, nukentėjusieji turėjo galimybę E. D. pasiūlymą aptarti su kitais asmenimis, artimaisiais, institucijų ir organizacijų atstovais, ką jie abu ir padarė.“³³ Nagrinėjamoje byloje teismas nusprendė, kad turi pakankamą pagrindą daryti išvadą, kad byloje nėra įrodymų, jog kaltinamasis verbavo nukentėjusiuosius, panaudojo apgaulę, siekdamas, kad nukentėjusieji būtų išnaudojami nusikalstamoms veikoms daryti ir kitais išnaudojimo tikslais, todėl E. D. dėl BK 147 str. 2 d. numatytos nusikalstamos veikos buvo išteisintas.

³² Baudžiamoji byla 1-304-582/2014

³³ Baudžiamoji byla 1-304-582/2014

2. TYRIMO DIZAINAS

2. 1. Tyrimo eigos pristatymas

Tyrimo tipas. Tyrimo tikslas yra išanalizuoti baudžiamąsias bylas dėl prekybos žmonėmis ir pateikti duomenis apie baudžiamąją atsakomybę kilusia nusikalstamą veiką įvykdžiusiems asmenims ir nustatyti kokius aukų pavergimo būdus dažniausiai naudoja kaltinamieji bei pateikti prekybos žmonėmis aukos profilį. Šiam tyrimui atlikti buvo analizuojama teismų praktika, baudžiamosios bylos dėl prekybos žmonėmis nusikalstamų veikų, kodifikuoti įstatymai, bei kiti teisės aktai.

Tyrimo imtis. Tyrimas apima aktualios redakcijos kodifikuotus įstatymus, teismų praktiką, mokslinę literatūrą, bei 2009 – 2016 metų laikotarpio baudžiamąsias bylas.

Tyrimo atrankos būdas.

Duomenų rinkimo metodas. Duomenys renkami naudojantis moksline literatūra, bei oficialiuose teisinę informaciją pateikiančiuose puslapiuose.

Duomenų analizės metodas. Duomenys analizuojami apibendrinimo būdu, darbo rašymo metu gauta informacija buvo apibendrinama ir iš to buvo daromos išvados.

Sunkumai ir kliūtys, su kuriais susidurta tyrimo metu. Pagrindiniu sunkumu pasirodė tai, kad tyrimo rezultatus reikėjo išgauti naudojant apibendrinimo būdą.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

3.1. Baudžiamųjų bylų analizė

Atliekant tyrimą buvo analizuojamos 2009 – 2016 metų laikotarpio baudžiamosios bylos susijusios su prekybą žmonėmis, bendras nusikalstamų veikų susijusių su prekybą žmonėmis skaičius nurodytu laikotarpiu pateiktas 1 lentelėje. Tyrimo tikslas yra pateikti duomenis apie baudžiamąją atsakomybę kilusia nusikalstamą veiką įvykdžiusiems asmenims bei trumpai aptarti atliktos nusikalstamos veikos detales. Taip pat analizuojant kiekvienos iš pasirinktų bylų detales aptarti skirtumą tarp kaltinamiesiems paskirtos baudžiamosios atsakomybės, pateikti duomenis apie dažniausiai naudojamus aukos pavergimo būdus bei pateikti prekybos žmonėmis aukos profilį.

3.1. lentelė **Duomenys apie užregistruotas nusikalstamas veikas, susijusias su prekyba žmonėmis**

BK straipsnis	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
147 straipsnis. Prekyba žmonėmis	23	11	10	6	19	26	33	17
147 ¹ straipsnis. Vertimas priverstiniam darbui ar paslaugoms	0	0	0	1	1	2	1	2
147 ² straipsnis. Naudojimas asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis	-	-	-	0	0	1	2	0
157 straipsnis. Vaiko pirkimas arba pardavimas	0	4	3	2	5	3	25	9

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis informatikos ir ryšių departamento duomenimis

Remiantis informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis matome, kad kasmet užregistruotų nusikalstamų veikų, susijusių su prekyba žmonėmis skaičius nėra stabilus (1 lentelė). Lyginant pastarųjų aštuonerių metų duomenis, matomas žymus užregistruotų nusikaltimų skaičiaus sumažėjimas 2010 – 2012 metais. Tuo tarpu ši veika atskira nusikaltimo rūšimi įvardinta neseniai. Taigi, trumpalaikį statistinių duomenų pokytį, ypač

staigų šio tipo nusikalstamu veikų sumažėjimą 2012 metais galima sieti kiek su naujos baudžiamosios atsakomybės nustatymų už naudojimąsi asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis (LR BK) 147² tiek su teisėsaugos institucijų resursų sumažėjimu, tiek ir su darbo jėgos poreikio dirbti mažai apmokamus darbus stygiaus bei dėl kitų veiksnių. Taip pat reikia pastebėti, kad, nors nuo 2012 metų nustatyta baudžiamoji atsakomybė už naudojimąsi asmens priverstiniu darbu ar paslaugomis pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (LR BK) 147² straipsnį, tačiau pradėtų ikiteisminių tyrimų pagal tokias nusikalstamas veikas beveik nėra. Ar tai iš tikrųjų reiškia, kad retai pasitaiko tokių nusikaltimų, sunku pasakyti, nes vis dėlto yra gana daug ikiteisminių tyrimų pagal LR BK 147 straipsnį (Prekyba žmonėmis) todėl galima daryti prielaidą, kad tokius skaičius lemia netinkamas nusikalstamų veikų kvalifikavimas, o ne šių veikų nebuvimas. Taipogi matomas staigus šių nusikaltimų šuolis 2015 metais, ypač stebina duomenys susiję su vaiko pirkimu arba pardavimu, kai nuo 2009 iki 2014 metų šio nusikaltimo skaičius svyruoja nuo 0 iki 5 per metus, tai 2015 metais buvo užregistruotos netgi 25 nusikalstamos veikos.

3.2. lentelė 2009 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

	Baudžiamoji byla	BK straipsnis	Baudžiamoji atsakomybė
1.	1-14-135/2009	1 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. (2005-06-23 redakcija) 2 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. (2005-06-23 redakcija) 3 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. (2005-06-23 redakcija)	5 m. 6 mėn. laisvės atėmimo 4 m. laisvės atėmimo 2 m. laisvės atėmimo
2.	1-17-533/2009	1 kaltinamasis: BK 147 str. 2 d. 2 kaltinamasis: BK 147 str. 2 d. 3 kaltinamasis: BK 147 str. 2 d. 4 kaltinamasis: BK 147 str. 2 d. 5 kaltinamasis: BK 147 str. 2 d.	7 m. laisvės atėmimo 9 m. laisvės atėmimo 9 m. laisvės atėmimo 7 m. laisvės atėmimo 2 m. laisvės atėmimas

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktika

Byloje 1-14-135/2009 trys kaltinamieji Ž. S., V. K. ir R. B. bendrininkaujant pardavinėjo merginas į užsieni prostitucijai. Tam, kad įtikinti merginas dirbti prostitutėmis kaltinamieji naudojo

įvairius apgaulės bei įbauginimo būdus. “2000 m. birželio mėn. apie 15 dieną, tiksliai data nenustatyta, Ž. S., siekdamas įtraukti merginas į prostituciją ir pasipelninti, pasinaudodamas nepilnametės I. E. asmenybės pažeidžiamumu, apgaule įkalbinėdamas ją, kad dirbdama užsienyje ji gerai uždirbs, ko iš tikrųjų negalėjo užtikrinti, verbavo nepilnametę I. E. dirbti prostitute, pardavė nepilnametę I. E. už 100 JAV dolerių nenustatytam asmeniui.”³⁴ Šiuo atveju buvo pasinaudota aukos naivumu bei pažeidžiamumu kadangi pastaroji buvo nepilnametė. “Nukentėjusioji I. E. nurodė, kad 2000 metų vasarą, jai gyvenant globos namuose, Ž. S. jai keletą kartų siūlė dirbti prostitute, sakė, kad gerai uždirbs. Ji iš pradžių nesutiko ir Ž. S. savo namuose sudavė jai kelis smūgius, paėmė iš jos pasą, o ją nuvežus į užrakinta butą laikė apie dvi savaites, ten buvę vaikinai kalbėjo apie pinigus, sakė, kad reikės atidirbti ir ji žinojo, kad tai prostitutės darbas. Ją buvo keletą kartų išvežę pas klientus, davė jai 50 litų. Ji pabėgo, kreipėsi į policiją.”³⁵ Ši nukentėjusioji taip pat buvo lengva auka, kadangi gyveno globos namuose ir greičiausiai neturėjo jokių artimųjų bei giminaičių kurie galėtų ją apsaugoti, kaltinamieji įvertinus tokį faktą nusprendė pasinaudoti aukos pažeidžiamumu.

Baudžiamojoje byloje 1-17-533/2009 “Kaltinamieji R. C., veikdamas organizuotoje grupėje su R. Š., turėdami tikslą parduoti žmogų, 2005 m. birželio mėn. nenustatytą dieną Vilniuje Lukiškių aikštėje susipažino su J. K., po to R. Š. apie tris savaites susitikinėjo su nukentėjusiąją ir maždaug liepos mėnesio 5-7 dienomis, būnant bute adresu Vilnius, įkalbėjo ją važiuoti gyventi ir dirbti Anglijoje padavėja arba valyti kambarius viešbutyje, pažadėjęs, kad jeigu darbo ir gyvenimo sąlygos nepatiks, tai bet kada ji galės grįžti į Lietuvą. J. K. sutikus važiuoti į Angliją, R. Š. nupirko bilietą lėktuvui ir 2005 m. liepos 9 d. nukentėjusioji, lydima R. C., atskrido į Londono oro uostą, kur R. C. ją pardavė už 2000 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų (2325 eur) ikiteisminio tyrimo metu nenustatyta moteriai, kuri organizavo J. K. įtraukimą į prostituciją Londono miesto viešnameje 2005 m. liepos 10-11 dienomis, tai yra kaltinamieji, panaudodami apgaulę ir suteikdami naudą asmenims, verbavo, gabelo ir pardavė J. K. ikiteisminio tyrimo metu nenustatyta moteriai, žinodami, kad nukentėjusioji bus įtraukta į prostituciją”³⁶ Taigi, šiuo atveju nukentėjusioji tapo seksualinio išnaudojimo auka dėl savo patiklumo bei perdėto pasitikėjimo mažai pažystamais žmonėmis. Kaltinamieji pasinaudojus tuo, apgaulės būdu įtikino nukentėjusiąją važiuoti dirbti į užsieni iš ko patys turėjo materialinės naudos. Kaltinamieji R. C. ir R. Š., S. K., R. S., S. L., V. B. (kurios atžvilgiu baudžiamoji byla buvo nagrinėjama atskirai) bei albanų tautybės asmenys, gyvenantys Didžiojoje Britanijoje, vardais A. R., V. I., K. I., N. K. (kurių atžvilgiu baudžiamoji byla buvo nagrinėjama atskirai), o taip pat kiti nenustatyti asmenys, veikdami organizuotoje grupėje panaudodami apgaulę ir suteikdami turtinę naudą asmenims, verbavo, gabelo ir pardavė dar du asmenis, žinodami, kad

³⁴ Baudžiamoji byla 1-14-135/2009

³⁵ Baudžiamoji byla 1-14-135/2009

³⁶ Baudžiamoji byla 1-17-533/2009

nukentėjusiosios bus įtrauktos į prostituciją, ir šią veiką jie padarė tokiomis aplinkybėmis: “2005 m. liepos 20 d. Vievio mieste susipažinę su I. K., R. Š. ir R. C., pažadėję paramą, pasiūlė nukentėjusiajai I. K. dirbti Anglijoje, o 2005 m. liepos 22-23 dienomis įkalbėjo I. K. važiuoti į Angliją, kur žadėjo surasti jai gerai apmokamą darbą. I. K. ir R. M. sutikus važiuoti į Angliją, iš S. K. duotų pinigų joms buvo nupirkti bilietai skrydžiui į Londoną. 2005 m. liepos 25 d. S. L. lydėjo I. K. ir R. M. iš Vilniaus oro uosto į Londono oro uostą, kur jas pasitiko R. C.. Jis pareiškė nukentėjusiosioms, kad jos parduotos V. I. ir A. R. ir jos turės dirbti prostitutėmis. Iš V. I. ir A. R. R. C. gavo 4000 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų (4646 eur) ir kurių 1200 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų jis perdavė S. L., kuri turėjo šios pinigus perduoti S. K.. S. L., grįžusi į Vilnių, S. K. perdavė 900 Didžiosios Britanijos svarų sterlingų gautų iš R. C.. Laikotarpyje nuo 2005 m. liepos 26 d. iki 2005 m. rugpjūčio 3 d. V. I., A. R., N. K. ir V. B. vertė I. K. užsiiminėti prostitucija Enfield ir Nuneaton miestuose Anglijoje, o laikotarpyje nuo 2005 m. liepos 26 d. iki 2005 m. liepos 31 d. Mančesterio m. Anglijoje V. B., V. I., K. I., Mario ir Simon privertė R. M. verstis prostitucija.”³⁷ Kaltinamieji veikdami organizuotoje grupėje pasinaudodami apgaulės būdu įkalbinėjo merginas važiuoti dirbti į užsieni žadėdami gerai apmokama kambarinės, padavėjos ar kitoki legalų darbą, tačiau ištiesus pardavinėjo merginas į užsienį žinodami, kad jos bus verčiamos dirbti prostitutėmis ir neturės galimybės grįžti namo.

3.3. lentelė 2010 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

	Baudžiamoji byla	BK straipsnis	Baudžiamoji atsakomybė
1.	1A-131/2010	1 kaltinamasis: BK 147 str. 2 kaltinamasis: BK 147 str.	4 m. laisvės atėmimo 2 m. laisvės atėmimo
2.	1A-463/2010	1 kaltinamasis: BK 147 str. 2 kaltinamasis: BK 147 str.	3 m. laisvės atėmimo 2 m. 6 mėn. laisvės atėmimo

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktiką

Baudžiamojoje byloje 1A-131/2010 kaltinamieji K. D. ir A. J. nuteisti už tai, kad veikdami bendrininkų grupe ir pasidalinę vaidmenimis, pasinaudodami B. B. priklausomumu ir pažeidžiamumu dėl jos sunkios socialinės ir materialinės padėčių, siekdami ją įtraukti į prostituciją ir

³⁷ Baudžiamoji byla 1-17-533/2009

turėdami bendrą tikslą pelnytis iš jos prostitucijos, apgaulės būdu verbavo ją nelegaliam darbui užsienyje, kontroliavo jos kasdienį gyvenimą. “2004 m. spalio, K. D., turėdama tikslą verbuoti merginas prostitucijai ir žadėdama B. B. gerai apmokamą darbą užsienio viešbučiuose ar baruose, nuslėpdama nuo jos būsimo prostitutės darbo pobūdį, įkalbėjo B. B. vykti į Londoną, o gavusi jos sutikimą, iki kelionės suorganizavimo, nuo 2004 m. spalio 1 d. iki 2004 m. spalio 8 d., apgyvendino ją savo namuose. ir kontroliuodama jos kasdienį gyvenimą ten jai teikė pragyvenimui reikalingas buitines ir asmenines prekes bei maisto produktus, ją fotografavo, apie surastą merginą ir dėl jos kelionės į užsienį organizavimo ten nelegaliai dirbti prostitute, informavo A. J., kuris, gavęs informaciją apie surastą merginą ir siekdamas, kad B. B. būtų įtraukta į prostituciją ir parduota užsienyje gyvenantiems jo pažįstamiems asmenims, gavęs B. B. duomenis ir nuotraukas, dėl kelionės organizavimo ir nukentėjusios išvežimo į užsienį dirbti prostitute, kreipėsi į keleivių pervežimo firmą ir užsakė B. B. kelionės vietą mikroautobuse nurodydamas savo anketinius duomenis, apie surastą merginą ir suorganizuotą kelionę, pranešė savo pažįstamiems asmenims, gyvenantiems Jungtinėje Karalystėje. A. J. sumokėjo D. V. už B. B. kelionę ir tokiais veiksmais, B. B. 2004 m. spalio 9 d. perleido Londone buvusiems tyrimo metu nenustatytiems asmenims, kurie ten B. B. įtraukė į prostituciją ir iki 2004 m. lapkričio 2 d. iš jos prostitucijos pelnėsi.”³⁸ Šiuo atveju kaltinamieji pasinaudojo tuo, kad auka buvo sunkioje materialinėje bei socialinėje situacijoje. Manipuliuojant šiuo aukos pažeidžiamumu kaltinamiesiems pavyko ją suvilioti ir išvežti į užsienį kur ji buvo įtraukta į prostituciją. Analizuojant baudžiamąją atsakomybę kilusia kaltinamiesiems, nors ir kaltinamieji atliko nusikalstamą veiką dirbant bendrininku grupe, kurioje jie buvo pasidalinę vaidmenimis, matomas ganėtinai žymus skirtumas tarp paskirtos baudžiamosios atsakomybės (lentelė 3). Tokį bausmių skirtumą lėmė vaidmenų pasiskirstymas, kadangi pirmas kaltinamasis atliko pagrindinius veiksmus, o tiksliau verbavo bei įkalbinėjo nukentėjusiąją naudojantis jos sunkia situacija ir pasitaikius progai įkalinus ją savo bute tokiu būdu suvaržant nukentėjusiosios laisvę ir atimant iš jos galimybę laisvai rinktis. Tuo tarpu antras kaltinamasis atliko labiau antraeilius pagalbinius veiksmus tokius kaip susitarimas su trečiaisiais asmenimis dėl nukentėjusiosios pirkimo bei mašinos vairavimas važiuojant kartu su pirmuoju kaltinamuoju parduoti aukos tretiesiems asmenims.

Byloje 1A-463/2010 kaltinamieji nr. 1 A. Š. ir nr. 2 A. M. nuteisti už tai, kad iš anksto susitarę ir veikdami bendrininkų grupe, turėdami tikslą turėti turtinės naudos, pardavė asmenis: 2005 m. vasario 24 d. už 1000 litų (290 eur) nusikalstamos veikos imitacijos modelio dalyviams pardavė V. N. ir S. N. išvežti į užsienį dirbti prostitutėmis. Šis nagrinėjamas atvejis skiriasi nuo kitu tuo, kad šį kartą merginos nebuvo parduotos į užsienį ir netapo seksualinio išnaudojimo aukomis kadangi iš kaltinamųjų jas pirkę asmenys buvo nusikalstamos veikos imitacijos modelio dalyviai. Kaltinamieji

³⁸ Baudžiamoji byla 1A-131/2010

bandė apskusti nuosprendi apeliacinėje instancijoje, pagrįsdama ji tuo, kad jiems buvo taikytas nusikalstamos veikos imitavimo modelis ir jo metu gauti duomenys negali būti pripažintini įrodymais, nes yra neteisėti, nuteistasis teigė, kad buvo peržengtos nusikalstamos veikos imitacijos modelio ribos. “Tačiau apeliacinės instancijos teismas konstatuoja, kad pirmosios instancijos teismas išsamiai ištyrė ir pagrįstai įvertino byloje surinktus įrodymus ir pagrįstai pripažino A. Š. ir A. M. kaltais dėl jiems inkriminuoto nusikaltimo padarymo. Pirmosios instancijos teismas pagrįstai konstatavo, atsižvelgęs į baudžiamojoje byloje surinktų įrodymų visumą, kad A. Š. turėjo tikslą nukentėjusiąsias parduoti ir, veikdamas bendrininkų grupe su A. M., jas pardavė.”³⁹ Taigi, apelianto nr. 1 skundas buvo atmestas, apelianto nr. 2 skundas buvo patenkintas tik iš dalies, panaikinta apkaltinamojo nuosprendžio dalis, kuria remiantis prie už šioje byloje A. M. inkriminuotą nusikaltimą paskirtos bausmės pridėta dalis 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartimi paskirtos ir neatliktos bausmės.

3.4. lentelė 2011 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

	Baudžiamoji byla	BK straipsnis	Baudžiamoji atsakomybė
1.	1-13-354/2011	1 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. 2 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. 3 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. 4 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d.	3 m. 3 mėn. laisvės at. 2 m. 9 mėn. laisvės at. 2 m. 9 mėn. laisvės at. 2 m. 3 mėn. laisvės at.
2.	1A-66/2011	1 kaltinamasis: BK 147 str. 2 kaltinamasis: BK 147 str. 3 kaltinamasis: BK 147 str. 4 kaltinamasis: BK 147 str. 5 kaltinamasis: BK 147 str.	11 m. laisvės atėmimo 11 m. laisvės atėmimo 10 m. laisvės atėmimo 9 m. laisvės atėmimo 7 m. laisvės atėmimo

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktiką

Baudžiamojoje byloje 1-13-354/2011 kaltinamasis nr. 1 M. L. 2008 m. lapkričio 29 d. apie 18 val., veikdamas bendrininkų grupėje kartu su kaltinamaisiais nr. 2 L. D., nr. 3 R. D. ir nr. 4 A. P., panaudodamas apgaulę – pasiūlydamas nukentėjusiajai J. D. darbą Graikijoje – nešioti reklamines skrajutes, ir nukentėjusiajai sutikus, nuo autobusu stoteles, esančios kaime, Raseinių rajone, J. D. automobiliu nugabeno į automobiliu sustojimo aikštelę, esančia Šiauliuose, ir ten 2008 m. lapkričio 29 d. apie 22.30 val. perleido nukentėjusiąja kaltinamiesiems L. D., R. D. ir A. P. už pastarųjų jam

³⁹ Baudžiamoji byla 1A-463/2010

pažadėtus ateityje sumokėti 3000 litų (869 eur), žinodamas, kad nukentėjusioji J. D. bus išgabenta į Graikiją ir įtraukta į prostituciją. Kaltinamieji L. D., R. D. ir A. P., veikdami bendrininku grupėje kartu su kaltinamuoju M. L., pagal išankstini susitarimą 2008 m. lapkričio 29 d. apie 22.30 val. nugabeno nukentėjusiąją J. D. į viešbutį esanti Šiauliuose, ir iki 2008 m. lapkričio 30 d. 1.45 val. nukentėjusiąją laike nelaisvėje, kaltinamųjų R. D. ir L. D. nurodymu kaltinamajam A. P. saugant nukentėjusiąją J. D., siekdami, kad nukentėjusioji J. D. kitą dieną būtų išgabenta į Graikiją, kur būtų įtraukta į prostituciją. “Apklaustas teisiamajame posėdyje kaltinamasis M. L. kalto prisipažino iš dalies ir parode, kad du mėnesius iki įvykio jis bendravo su nukentėjusiąją, kuri jam skundėsi, kad su vyru susipyko, neturi ką valgyti, prašė rasti jai darbo, sake, kad vaiką atėmė. Nukentėjusioji norėjo daug pinigų ir greit.”⁴⁰ Taigi, kaltinamasis nr. 1 M. L. žinodamas apie nukentėjusiosios sunkią gyvenamąją padėtį, apie stiprų pinigų stygių bei įvykusi konfliktą tarp nukentėjusiosios ir jos vyro nusprendė pasinaudoti aukos pažeidžiamumu dėl susiklosčiusių aplinkybių ir įkalbėti ją važiuoti dirbti į užsienį pažadėjus legalų gerai apmokamą darbą. Tačiau pats nuo pat pradžių žinojo jog nukentėjusioji bus išgabenta prostitucijai ir ketino iš to pasipelnyti. “Nukentėjusioji J. D. parode, kad M. L. pažįsta nuo vaikystės, su pastarojo seserimi ėjo į vieną klasę.”⁴¹ Šis požymis dar labiau palengvino kaltinamojo planą įkalbėti nukentėjusiąją važiuoti dirbti į užsienį kadangi kaltinamąjį ji pažinojo ilgą laiką ir juo pasitikėjo. Atsižvelgiant į kaltinamųjų atliktus veiksmus vykdant šią nusikalstamą veiką ir pasiskirstė skirtinga baudžiamoji atsakomybė, kaltinamajam nr. 1 buvo skirtinga didžiausia bausmė kadangi jis buvo pagrindinių vykdytoju ir atliko pagrindinius nukentėjusiosios verbavimo bei apgavimo veiksmus, kaltinamieji nr. 2 ir nr. 3 taip pat buvo vykdytojais atliekant nusikalstamą veiką tačiau jų vaidmuo buvo šiek tiek menkesnis, mažiausia laisvės atėmimo bausmė teko kaltinamajam nr. 4 kadangi jis buvo padėjėju atliekant nusikaltimą ir vykdė smulkesnes užduotis, kurias jam nurodydavo pirmieji trys kaltinamieji.

Byloje 1A-66/2011 D. A. , R. C. , K. A. , R. S. , R. Š. veikdami įvairių sudėčių organizuotose grupėse, turėdami tikslą gauti turtinės naudos, 2005 m. sausio – 2006 m. kovo mėnesių laikotarpyje Lietuvoje ir Latvijoje verbavo merginas ir moteris, gabeno jas į Angliją, Olandiją, Airiją ir panaudodami apgaulę, žadėdami įdarbinti, surasti būstą, žinodami, kad faktiškai nukentėjusios merginos ir moterys bus įtrauktos į prostituciją, pardavė jas paminėtose užsienio šalyse albanų ir kitų tautybių asmenims. Kaltinamieji naudojant įvairius aukų apgaulės ir pavergimo būdus įvykdė keletą prekybos žmonėmis epizodų dėl kurių yra kaltinami, pavyzdžiui „kaltinamasis, kurio atžvilgiu baudžiamoji byla išnagrinėta atskirai (S. K.), veikdamas organizuota grupe su D. A. , vykdydamas savo vaidmenį, susipažino su nepilnamete mergina. Pasinaudodamas nepilnametės pažeidžiamumu, kurį sąlygojo jos nepakankama socialinė branda, panaudodamas apgaulę: melagingai žadėdamas

⁴⁰ Baudžiamoji byla 1-13-354/2011

⁴¹ Baudžiamoji byla 1-13-354/2011

įdarbinti kavinėje, įkalbino ją vykti į užsienį. Gavęs iš nerūpestingų nepilnametės tėvų notarinį sutikimą jos išvykai į užsienį, atvežė ją į Vilnių. Perduodamas nukentėjusiąją savo bendrininkui D. A., laikinai apgyvendino jo nuomojamame bute. D. A., vykdydamas savo užduoties dalį, 2005 m. sausio 30 d. iš Vilniaus oro uosto kartu su bendrininku, paminėtu nuteistu asmeniu, veikdami organizuota grupe, žinodami, kad mergina bus įtraukta į prostituciją, lėktuvu nugabeno ją į Londoną, o iš ten į Birmingemo miestą, kur D. A. pardavė merginą albanų tautybės asmeniui, įtraukusiam nukentėjusiąją į prostituciją.⁴² Šiuo atveju kaltinamiesiems pavyko pasinaudoti tuo, kad nukentėjusiosios tėvai buvo nerūpestingi ir greičiausiai ji buvo iš socialia rizikingos šeimos, būtent dėl to jiems taip lengvai pavyko gauti tėvų sutikimą nepilnametės išvežimui į užsienį. Taip pat didelė reikšmė turi ir tas faktas, jog pati nukentėjusioji buvo nepilnametė ir negalėjo atsakyti už save ir savo veiksmus bei lengvai pasidavė vyresnių asmenų spaudimui bei įkalbinėjimui. Veikiant panašia schema kaltinamieji užverbavo ir pardavė į užsienį šešias aukas.

3.5. lentelė 2012 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

	Baudžiamoji byla	BK straipsnis	Baudžiamoji atsakomybė
1.	1-51-113/2012	1 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. 2 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. 1 kaltinamasis: BK 307 str. 2 d. 2 kaltinamasis: BK 307 str. 1 d.	Išteisintas Išteisintas 5 m. laisvės atėmimo 1 m. 6 mėn. laisvės at. bausmės vykdymą atidedant 2 metams
2.	1-59-72/2012	1 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d. 2 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d.	4 m. laisvės atėmimo 4 m. laisvės atėmimo

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktiką

Baudžiamojoje byloje 1-51-113/2012 „R. S., nuo 2007 m. vasario 08 d., turėdama tikslą organizuoti ir vadovauti prostitucijai, o G. P., turėdamas tikslą pelnytis iš kito asmens prostitucijos, pasinaudodami nukentėjusiosios I. P. pažeidžiamumu dėl socialinės padėties, menko išsilavinimo, blogos materialinės padėties, ir tokiu būdu R. S., gavusi nukentėjusios sutikimą teikti seksualines paslaugas jos nurodytiems asmenims, įtraukė ją į prostituciją. Tokiu būdu R. S. nuo 2008 m. vasario

⁴² Baudžiamoji byla 1A-66/2011

10 d., įtraukdama I. P. į prostituciją, dvi savaites organizavo, vadovavo ir sąvadavo I. P. prostitucijai.⁴³ Kaltinamiesiems R. S. ir G. P. buvo pareikštas kaltinimas, kad jie, pasinaudodami nukentėjusio asmens pažeidžiamu, apgaule, siekdami, jog nukentėjęs asmuo būtų įtrauktas į prostituciją ir būtų pelnomasi iš jo prostitucijos, G. P. pardavė, o R. S. pirko, asmenį (prekyba žmonėmis), o būtent, R. S. ir G. P. 2007 m. vasario 08 d. apie 19.30 val. restorane pasinaudodami nukentėjusios nepilnametės I. P. pažeidžiamumu dėl jos jauno amžiaus, socialinės padėties – kad ji našlaitė, menko išsilavinimo, bloga materialine padėtimi, panaudodami apgaulę, tai yra G. P. pažadėdamas, jog jai suras gyvenamąją vietą, o R. S. pažadėdamas, jog Klaipėdoje jai suras auklės ar panašų darbą, ją (I. P.) už 600 litų nupirko iš G. P., siekdami, jog ji būtų įtraukta į prostituciją ir būtų pelnomasi iš jos prostitucijos. „Prekyba žmonėmis yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei. Tik nustatčius, kad žmogaus laisvė buvo pažeista, veika gali būti kvalifikuojama kaip BK 147 straipsnyje numatytas nusikaltimas.“⁴⁴ Analizuojamoje byloje nebuvo nustatytos kokios nors aplinkybės nurodančios, kad nukentėjusios I. P. laisvė buvo suvaržyta palenkiant jos valią bent vienu iš BK 147 straipsnio dispozicijoje nurodytų valios palenkimo būdų. Tokių aplinkybių nenurodo ir pati nukentėjusioji I. P.. Būtent dėl šių priežasčių kaltinamieji buvo išteisinti pagal BK 147 straipsnį, nes nebuvo įrodyti prekybos žmonėmis nusikalstamos veikos požymiai tai yra bent vienas iš 7 galimų veikų ir bent vieną iš 10 galimų veikos padarymo būdų. Byloje surinktų ir teismo patikrintų duomenų pakako tam, kad kaltinamieji būtų nuteisti pagal BK 307 straipsnį „Pelnyimasis iš kito asmens prostitucijos“.

Byloje 1-59-72/2012 „Kaltinamieji N. A. ir D. S., siekdami, kad nukentėjęs asmuo būtų įtrauktas į prostituciją ir būtų pelnomasi iš jos prostitucijos, veikdami bendrininkų grupe su ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu asmeniu, prekiaavo žmonėmis, tai yra pasinaudodami nukentėjusios O. G. pažeidžiamumu – sunkia jos materialine padėtimi, nuolatinės gyvenamosios vietos ir pragyvenimo šaltinio neturėjimu, raidos ir intelekto sutrikimu, psichikos ir elgesio sutrikimu, kitais specifiniais asmenybės sutrikimais, apgaule – N. A., melagingai žadėdamas, kad iš prostitucijos galima uždirbti daug pinigų, verbavo ir perleido O. G. D. S., o D. S., įgijęs nukentėjusiąją, ją gabeno ir laikė nelaisvėje, o būtent: 2011 m. sausio mėnesio pradžioje, tiksliai ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu laiku, N. A. savo bute, Panevėžio m., įkalbėjo ir taip užverbavo O. G. vykti į Vokietiją dirbti prostitute, ją pusnuogę fotografavo, po ko, turėdamas tikslą O. G. išvežti į Vokietiją dirbti prostitute ir pelnytis iš jos prostitucijos, nuo 2011 sausio 13 d., 11 val., iki 2011 m. sausio 15 d., 12 val., laikė ją savo bute ir perleido D. S., kuris įgijęs nukentėjusiąją iš N. A., ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu automobiliu gabeno nukentėjusiąją O. G. į S. K. (kurio atžvilgiu ikiteisminis tyrimas nutrauktas) priklausantį butą, esantį Biržuose, kur laikė nelaisvėje iki 2011 m. sausio 18 d., 16 val. 30 min., kol

⁴³ Baudžiamoji byla 1-51-113/2012

⁴⁴ Baudžiamoji byla 1-51-113/2012

ji buvo išlaisvinta policijos pareigūnų.⁴⁵ Kaltinamųjų kaltė padarius jiems inkriminuotą nusikaltimą įrodyta šiais įrodymais: nors iš pradžių auka ir sutiko vykti į užsienį dirbti prostitute, ta ji padarė esant apsvaigusi nuo alkoholio taip pat buvo įrodyta, kad nukentėjusioji turi tam tikrų psichinių sutrikimų. Bet kokių atvejų, prekybos žmonėmis aukos sutikimas taip pat ir savanoriškas vykimas seksualinių paslaugų teikimui iš anksto apgalvotam išnaudojimui neturi reikšmės, jei buvo panaudota bet kuri iš šių priemonių: „verbavimas, pervežimas, perdavimas, slėpimas ar jų priėmimas gąsdinant, panaudojant jėgą ar kitas prievartos, grobimo, apgaulės, sukčiavimo formas, piktnaudžiaujant padėtimi ar pažeidžiamumu arba mokant ar priimant pinigus ar kitą naudą tam, kad būtų gautas kito tą žmogų kontroliuojančio asmens sutikimas siekiant išnaudoti.“⁴⁶ Todėl nukentėjusios O. G. sutikimas vykti į Vokietiją teikti seksualines paslaugas N. A. ir D. S. atsakomybės neeliminuoja. Prekyba žmonėmis yra vienas iš nusikaltimų žmogaus laisvei. Veika gali būti kvalifikuojama kaip BK 147 straipsnyje numatytas nusikaltimas tik nustačius, kad žmogaus laisvė buvo pažeista. Analizuojamoje byloje nukentėjusiosios O. G. laisvė buvo suvaržyta, palenkiant jos valią nurodytais BK 147 str. dispozicijoje valios palenkimo būdais. Kadangi kaltinamieji atliko nusikalstamą veiką dirbant bendrininkų grupe ir abu buvo vykdytojais tai yra vienodai prisidėjo prie nusikalstamos veikos įvykdymo, abiem buvo paskirta tapati baudžiamoji atsakomybė – 4 metai laisvės atėmimo.

3.6. lentelė 2013 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

	Baudžiamoji byla	BK straipsnis	Baudžiamoji atsakomybė
1.	1-80-350/2013	1 kaltinamasis: BK 147 str. 1 d.	4 m. laisvės atėmimo

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktiką

Baudžiamojoje byloje 1-80-350/2013 „kaltinamasis nr. 1 E. B. organizuotos grupės, kuriai priklausė ir G. P., užverbuotą ir į Jungtinę Karalystę atgabentą D. K. (dėl D. K. verbavimo ir gabenimo į Jungtinę Karalystę E. B. nėra kaltas) 2011 m. sausio 29 d. apie 01.31 val. kartu su G. P. pasitiko Jungtinėje Karalystėje ir vertėjaudamas G. P. padėjo jam, pasinaudojant D. K. pažeidžiamumu, tai yra jos sunkia materialine padėtimi, socializuoto elgesio sutrikimu, lengvu protiniu atsilikimu, mišriu elgesio ir emocijų sutrikimu, ribotu intelektu, adaptacijos sutrikimu, perleisti D. K. nenustatytiems

⁴⁵ Baudžiamoji byla 1-59-72/2012

⁴⁶ LR BK 147 str.

asmenims, turint tikslą išnaudoti D. K. prostitucijai bei pelnytis iš jos prostitucijos. Po to, nukentėjusiajai D. K. atsisakius verstis prostitucija ir minimiems nenustatytiems asmenims gražinus D. K. G. P., E. B., veikdamas bendrininkų grupėje su G. P., ją nenustatytais sąlygomis perdavė nenustatytiems asmenims, taip pat turint tikslą išnaudoti D. K. prostitucijai bei pelnytis iš jos prostitucijos.⁴⁷ Ikiteisminio tyrimo eigoje atliktos teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės metu pavyko nustatyti, kad nukentėjusioji turi šiuos psichikos sutrikimus: socializuotas elgesio sutrikimas, lengvas protinis atsilikimas, mišrus elgesio ir emocijų sutrikimas, ribotas intelektas, adaptacijos sutrikimas. Nukentėjusiosios D. K. diagnozė: psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant alkoholį, priklausomybės sindromas, asocialaus tipo asmenybės sutrikimas. Būtent šiomis aukos savybėmis pasinaudojus kaltinamasis bei kiti asmenys (šioje byloje nekaltinami) sugebėjo užverbuoti ir išvežti į Jungtinę Karalystę bei parduoti tretiesiems asmenims. Kaltinamasis nr. 1 E. B. dėl aukos D. K. verbavimo nekaltinamas, kadangi su auka susipažino jau jai esant Jungtinėje Karalystėje ir nebuvo įrodyta, jog jis kažkaip susijęs su aukos pargabenimu į Jungtinę Karalystę, kaltinamasis įsijungė į jau kitų asmenų pradėtą ir daromą nusikalstamą veiką susiklosčius tam tikroms aplinkybėms. E. B. kaltinamas dėl aukos pardavimo tretiesiems asmenims. „Nors visus šioje byloje nagrinėjamus veiksmus E. B. padarė būdamas ne Lietuvos Respublikoje, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad jis yra Lietuvos Respublikos pilietis, bei į tai, kad už jo padarytą veiką atsakomybę numatyta tarptautinių sutarčių pagrindu, jis baustinas pagal BK 147 str. 1 d.“⁴⁸ Kaip minėta, E. B. nagrinėjamą nusikalstamą veiką padarė bendrininkų grupėje ir tai yra jo atsakomybę sunkinanti aplinkybė, E. B. atsakomybę lengvina tai, kad jis prisipažino padaręs nusikalstamą veiką. „Skiriant E. B. bausmę teismas vadovavosi bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais, atsižvelgiama į tai, kad E. B. bendrininkų grupėje padarė vieną sunkų, tyčini, baigtą nusikaltimą, taip pat į tai, kad nors jis ir buvo šio nusikaltimo vykdytojas, tačiau jo vaidmuo nusikaltimo padaryme iš esmės nebuvo pagrindinis.“⁴⁹ Taip pat atsižvelgiama į tai, kad nusikaltimą E. B. padarė slapstymosi nuo ankstesniu nuosprendžiu už tyčinio nusikaltimo padarymą paskirtos bausmės atlikimo laikotarpiu. Taigi, kaltinamajam už nagrinėjamą nusikaltimą skiriama vienintelė įstatymo sankcijoje numatyta bausmės rūšis – laisvės atėmimas, kurios dydis nustatomas mažesnis nei sankcijos vidurkis. Be to, skiriant galutinę bausmę, skiriamoji bausmė bendrintina su ankstesniu nuosprendžiu paskirta neatlikta bausmės dalimi.

3.7. lentelė 2014 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

		BK straipsnis	
--	--	---------------	--

⁴⁷ Baudžiamoji byla 1-80-350/2013

⁴⁸ Baudžiamoji byla 1-80-350/2013

⁴⁹ Baudžiamoji byla 1-80-350/2013

	Baudžiamoji byla		Baudžiamoji atsakomybė
1.	1-9-445/2014	1 kaltinamasis: BK 147 ¹ str. 1 d. 2 kaltinamasis: BK 147 ¹ str. 1 d.	40 MGL dydžio (1506 eur) baudą Išteisintas

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktiką

Baudžiamojoje byloje 1-9-445/2014 buvo pareikštas kaltinimas dėl to, kad kaltinamasis nr. 1 A. M., ir kaltinamasis nr. 2 A. M., atvirai, prieš savininko valią įsibrovė į jo gyvenamąjį namą, veikdami bendrininkų grupėje, o būtent: 2012-04-20 d. apie 18.30 val., Varėnos r., neteisėtai ir atvirai, prieš savininko valią, išspyrė namo duris, kuriame gyvena V. B., J. B., M. B., įsibrovė į jų gyvenamąjį namą. Panaudojus fizinę jėgą prieš V. B., jėga suėmė už drabužių išsivedė iš namo, įsodino į automobilį, nuvežė į kaltinamojo nr. 1 A. M. individualios įmonės gyvulių fermą ir išnaudojo V. B. priverstiniam darbui, o būtent: neteisėtai privertė dirbti tam tikrą darbą - mėšlo išvežimo-šalinimo darbus. Tolimesnėje bylos eigoje paaiškėjo, kad kaltinamasis nr. 2 A. M. vykdant šią neįkalstamą veiką nedalyvavo, kadangi turi tam tikrų sveikatos sutrikimų dėl kurių negalėjo užėiti į nukentėjusiojo namus, o nukentėjusysis tiesiog jį apšmeižė, todėl kaltinamasis nr. 2 buvo išteisintas. Tuo tarpu kaltinamasis nr. 1 buvo pripažintas kaltu bei jam buvo skirta bausmė – bauda (lentelė 7). Taigi, kaltinamojo nr. 1 atlikta nusikalstama veika buvo tinkamai kvalifikuota pagal LR BK 147¹ str. 1 d. Išnaudojimas priverstiniam darbui laikoma tokia veika, kai panaudojamas fizinis smurtas, grasinimai, apgaulė arba kiti BK 147 str. nurodyti būdai neteisėtai verčiant žmogų dirbti tam tikrą darbą.

3.8. lentelė 2015 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

	Baudžiamoji byla	BK straipsnis	Baudžiamoji atsakomybė
1.	1-11-332/2015	1 kaltinamasis: BK 157 str. 1 d. 2 kaltinamasis: BK 157 str. 1 d.	8 m. 9 mėn. laisvės at. 5 m. laisvės atėmimo

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktiką

Byloje 1-11-332/2015 kaltinamieji nr. 1 L. D. ir nr. 2 E. D. kaltinami tuo, kad pagal išankstinį susitarimą veikdami bendrininkų grupėje įtraukė vaiką į prostituciją. L. D. rūpestingu elgesiu įgijęs

vaiko – nukentėjusiosios A. B. pasitikėjimą, apgaule - pasiūlęs A. B. vykti atostogauti ir jai sutikus, gabeno automobiliu A. B. iš miesto iki oro uosto, panaudodami netikrą dokumentą - sutikimą dėl vaiko laikino išvežimo į užsienį, praėjo oro uosto pasienio kontrolės punktą ir kartu išskrido į numatytos šalies oro uostą, iš kur, nuvykus į miestą, L. D. perleido vaiką - nukentėjusiąją A. B. juos pasitikusiai E. D., žinodamas, kad vaikas - A. B. bus įtraukta į prostituciją ir iš to bus pelnomasi.

„Kaltinamasis nr. 1 L. D. padarė labai sunkų tyčinį nusikaltimą yra anksčiau teistas, tame tarpe, už sunkų nusikaltimą - prekybą žmonėmis, turi neišnykusį teistumą, atsakomybę lengvinančių aplinkybių nėra, yra viena atsakomybę sunkinanti aplinkybė - nusikaltimą padarė veikdamas bendrininkų grupe. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, kaltinamajam L. D. skirtina artima Lietuvos Respublikos BK 157 str. 1 d. numatytos laisvės atėmimo bausmės vidurkiui bausmė. Kaltinamasis nr. 2 E. D. padarė labai sunkų tyčinį nusikaltimą, nusikalto pirmą kartą, anksčiau neteista yra neteista, atsakomybę lengvinančių aplinkybių nėra, yra viena atsakomybę sunkinanti aplinkybė - nusikaltimą padarė veikdami bendrininkų grupe. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, kaltinamajai E. D. skirtina mažesnė nei Lietuvos Respublikos BK 157 str. 1 d. numatytos laisvės atėmimo bausmės vidurkis.“⁵⁰

Taigi, nors abu kaltinamieji veikė bendrininkų grupe, abu buvo vykdytojais ir vienodai prisidėjo prie nusikalstamos veikos įgyvendinimo, matomas akivaizdus skirtumas tarp paskirtos baudžiamosios atsakomybės (8 lentelė). Pagrindine priežastimi, kuri lėmė tokį bausmių paskirstymą buvo tai, kad kaltinamasis nr. 1 anksčiau jau buvo teistas už sunkų nusikaltimą – prekybą žmonėmis, o kaltinamajam nr. 2 šis teistumas yra pirmas.

3.9. lentelė 2016 metų išanalizuotos baudžiamosios bylos

	Baudžiamoji byla	BK straipsnis	Baudžiamoji atsakomybė
1.	1A-16-449/2016	1 kaltinamasis: BK 157 str. 1 d. 2 kaltinamasis: BK 157 str. 1 d. 3 kaltinamasis: BK 157 str. 1 d.	7 m. 6 mėn. laisvės at. 5 m. laisvės atėmimo 6 m. laisvės atėmimo

Šaltinis: sudaryta autoriaus remiantis Lietuvos teismų praktiką

Apeliacine tvarka išnagrinėtoje baudžiamajoje byloje 1A-16-449/2016 kaltinamieji nr. 1 D. Č. ir nr. 2 D. N. buvo kaltinami tuo, kad jie, kartu su kaltinamuoju nr. 3 V. M., veikdami bendrininkų grupe, iš anksto susitarę daryti labai sunkų nusikaltimą, siekdami įtraukti vaiką į prostituciją ir

⁵⁰ Baudžiamoji byla 1-11-332/2015

pelnytis iš jos prostitucijos, melagingai žadėdami jai gerai apmokamą darbą Ispanijoje prie daržovių, žinodami, kad nukentėjusioji yra vaikas, pasinaudodami jos pažeidžiamumu, tai yra jos sunkia materialine padėtimi, psichiniu sutrikimu, depresiniu elgesio sutrikimu, mišriu elgesio ir emocijų sutrikimu, verbavo, laikė nelaisvėje. Byloje taip pat nurodyta, kad nukentėjusioji D. K. pasitikėjo kaltinamuoju nr. 1 D. Č., su kuriuo buvo pragyvenusi 6 mėnesius ir anot jos žodžių jį labai mylėjo, todėl ir sutinkant su pirmosios instancijos teismo išvada, kad nukentėjusioji J. K. į butą iš kurio buvo išgabenta į užsienį vyko savo noru, tai nepaneigia kaltinimo dalies dėl nukentėjusiosios gabenimo žinant ir siekiant, kad vaikas bus išnaudojamas prostitucijai. Taip pat byloje įrodyta, kad V. M. ir D. N. nukentėjusiąją J. K. iš buto gabeno iki mikroautobusiuko, į jį įsodino, o D. N. vairuotojui sumokėjo 500 Lt (145 eur) už tai, kad J. K. būtų nuvežta ir perleista nenustatytiems asmenims. Taigi, apeliacine tvarka išnagrinėjus byla teisėjų kolegija „Panevėžio apygardos teismo 2014 m. birželio 10 d. nuosprendžio dalį, kuria D. Č. ir D. N. išteisinti pagal BK 157 str. 1 d., nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, ir Panevėžio apygardos teismo 2015 m. rugsėjo 11 d. nuosprendžio dalį, kuria V. M. išteisintas pagal BK 157 str. 1 d. dėl nusikalstamos veikos prieš nukentėjusiąją J. K., nes nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių, panaikinti ir šiose dalyse priimti naują nuosprendį.“⁵¹ Kaltinamiesiems buvo paskirta baudžiamoji atsakomybė (9 lentelė), kaltinamieji nr. 2 ir nr. 3 buvo nuteisti panašaus tęstinumo laikotarpiui, o kaltinamasis nr. 1 buvo nuteistas ilgesniam laikotarpiui tą greičiausiai nulėmė tas faktas, kad nusikaltimo padarymo eigoje jis turėjo ypatingą reikšmę dėl to, kad su nukentėjusiąją J. K. juos siejo romantiniai santykiai ir tai suteikė jam galimybę lengviau įkalbėti bei kontroliuoti nukentėjusiosios veiksmus kadangi pastaroji pasitikėjo kaltinamuoju.

3.2. Dažniausiai naudojami aukų pavergimo būdai

Nagrinėjant Lietuvos Respublikos baudžiamąsias bylas teismų sprendimuose teko susidurti su šiais aukų pavergimo būdais: „...Ž. S., siekdamas įtraukti merginas į prostituciją ir pasipelnyti, pasinaudodamas nepilnametės I. E. asmenybės pažeidžiamumu, apgaule įkalbinėdamas ją, kad dirbdama užsienyje ji gerai uždirbs“ Byla 1-14-135/2009

„...įkalbėjo nukentėjusiąją važiuoti gyventi ir dirbti Anglijoje padavėja arba valyti kambarius viešbutyje, pažadėjęs, kad jeigu darbo ir gyvenimo sąlygos nepatiks, tai ji bet kada galės grįžti į Lietuvą.“ Byla 1-17-533/2009

„...veikdami bendrininkų grupe ir pasidalinę vaidmenimis, pasinaudodami B. B. priklausomumu ir pažeidžiamumu dėl jos sunkios socialinės ir materialinės padėčių, siekdami ją įtraukti į prostituciją

⁵¹ Baudžiamoji byla 1A-16-449/2016

ir turėdami bendrą tikslą pelnytis iš jos prostitucijos, apgaulės būdu verbavo ją nelegaliam darbui užsienyje, kontroliavo jos kasdienį gyvenimą.“ Byla 1A-131/2010

„...kaltinamasis veikdamas bendrininkų grupėje panaudodamas apgaulę – pasiūlydamas nukentėjusiajai J. D. darbą Graikijoje – nešioti reklamines skrajutes..“ Byla 1-13-354/2011

„...veikdami įvairių sudėčių organizuotose grupėse, turėdami tikslą gauti turtinės naudos, Lietuvoje ir Latvijoje naudojant įvairius aukų apgaulės ir pavergimo būdus verbavo merginas ir moteris, gabeno jas į Angliją, Olandiją, Airiją ir panaudodami apgaulę, žadėdami įdarbinti, surasti būstą, žinodami, kad faktiškai nukentėjusios merginos ir moterys bus įtrauktos į prostituciją, pardavė jas paminėtose užsienio šalyse albanų ir kitų tautybių asmenims.“ Byla 1A-66/2011

„...pasinaudodami nukentėjusiosios pažeidžiamumu dėl socialinės padėties, menko išsilavinimo, blogos materialinės padėties, ir tokiu būdu gavusi nukentėjusios sutikimą teikti seksualines paslaugas jos nurodytiems asmenims, įtraukė ją į prostituciją.“ Byla 1-51-113/2012

„...pasinaudodami nukentėjusios pažeidžiamumu – sunkia jos materialine padėtimi, nuolatinės gyvenamosios vietos ir pragyvenimo šaltinio neturėjimu, raidos ir intelekto sutrikimu, psichikos ir elgesio sutrikimu, kitais specifiniais asmenybės sutrikimais, apgaule, melagingai žadėdamas, kad iš prostitucijos galima uždirbti daug pinigų, verbavo ir pardavė.“ Byla 1-59-72/2012

„...pasinaudojant D. K. pažeidžiamumu, tai yra jos sunkia materialine padėtimi, socializuoto elgesio sutrikimu, lengvu protiniu atsilikimu, mišriu elgesio ir emocijų sutrikimu, ribotu intelektu, adaptacijos sutrikimu“ Byla 1-80-350/2013

Taigi, kaip matoma iš teismų praktikos analizės, dažniausiai vartojami pirminiai aukų pavergimo būdai yra apgaulė, pažadai surasti gera, legalų, gerai apmokamą darbą. Neretai kaltinamieji kurį laiką bendrauja su savo aukomis tam, kad įgauti jų pasitikėjimą ir tam įvykus pradeda siūlyti kartu važiuoti į užsienį. Pasitaiko atvejų kai kaltinamieji užmezga romantinius santykius su preliminaria auka tam, kad įgauti didesnę kontrolę bei aukos pasitikėjimą. Dažnai prekeivių aukomis tampa nepilnamečiai, kadangi dėl savo gyvenimiškos patirties stokos jie dažniau linkę pasitikėti mažai pažįstamais asmenimis, nepilnamečius nusikaltėliai įtikina pažadais apie gera uždarbį užsienyje. Taip pat, prekeiviai žmonėmis dažnai savo aukomis pasirenka asmenis turinčius tam tikrų psichinių sveikatos sutrikimų tokių kaip: socializuoto elgesio sutrikimas, lengvas protinis atsilikimas, mišrius elgesio ir emocijų sutrikimas, ribotas intelektas, adaptacijos sutrikimas ir panašiai, visi šie sveikatos sutrikimai reiškia, kad nusikaltėliams bus daug lengviau įtikinti bei pavergti auką. Ta pati situacija yra ir su sunkioje materialinėje ir socialinėje padėtyje esančiais asmenimis, nusikaltėliai daug lengviau apgauna bei užverbuoja tokias aukas kadangi dėl savo sunkios ar beviltiškos padėties jiems sunku suvokti bei numatyti galimas neigiamas pasekmes.

3.3. Aukos profilis

Atlikus bylų analizę, išryškėjo šie požymiai būdingi prekybos žmonėmis aukoms:

1. Prekybos žmonėmis auka gali būti tiek vyrai tiek moterys tiek vaikai, tačiau bylų analizė parodė, kad Lietuvoje dažniausiai aukomis tampa moterys bei nepilnamečiai;
2. Prekeivius žmonėmis pritraukia asmenys esantys sunkioje materialinėje padėtyje, neturintys nuolatinės gyvenamosios vietos bei pragyvenimo šaltinio, neturintys išsilavinimo;
3. Lengvu grobiu prekeiviams žmonėmis tampa asmenys, kurie dėl savo sunkios socialinės bei materialinės padėties yra priklausomi ir pažeidžiami;
4. Dažnai prekybos žmonėmis aukomis tampa asmenys turintys tam tikrų psichinių sutrikimų tokiu kaip: lengvas protinis atsilikimas, raidos ar intelekto sutrikimas, nesugebantys ar klaidingai vertinantys aplinką, turintys elgesio ar kitų asmenybės sutrikimų;
5. Asmenys pasižymintys nebrandumu, naivumu, pernelyg patiklūs, dažniausiai šiomis savybėmis pasižymi nepilnamečiai;
6. Esantys beviltiškoje situacijoje asmenys pavyzdžiui turintys didelių skolų arba savo artimoje aplinkoje patiriantys smurtą, prievartą ar kankinimus.

IŠVADOS

1. Išanalizavus prekybos žmonėmis sąvokos kitimą tarptautiniuose, regioniniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose pradedant nuo 2000 metų Palermo protokolo „Dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo“, 2005 metų gegužę Varšuvoje priimtos Konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis bei pabaigiant 2011 metų balandžio 5 dienos Europos Parlamento ir Tarybos priimta Direktyva 2011/36/ES matoma, kad prekybos žmonėmis sąvokos koncepcija yra nuolatos pildoma, keičiama bei tobulinama atsižvelgiant į pačio prekybos žmonėmis kaip nusikaltimo tobulėjimą atsirandant vis naujiems šios nusikalstamos veikos įvykdymo būdams. Toks sąvokos koncepcijos kitimas tarptautiniuose teisės aktuose yra svarbus norint kurti naujas bei tobulinti jau esamas baudžiamąsias normas reglamentuojančias atsakomybę už šį nusikaltimą.
2. Apžvelgus LR BK 147, 147¹, 147² bei 157 straipsnius reglamentuojančius atsakomybę už prekybą žmonėmis bei jų kitimą, pastebima pažanga, kadangi pirma kartą kriminalizavus baudžiamąją atsakomybę už prekybą žmonėmis buvo pradėta nuo banalios normos siejusios prekybą žmonėmis vien su seksualinių išnaudojimų, o dabar esantys straipsniai numato įmantriausias bei naujausias prekybos žmonėmis formas, be to jie yra nuolat atnaujinami bei papildomi ko dėka yra šalinami teisės spragos bei iš nusikaltėlių atimama galimybė išsisukti nuo baudžiamosios atsakomybės.
3. Išanalizavus baudžiamąsias bylas susijusias su prekyba žmonėmis paaiškėjo, kad šio tipo nusikalstama veikia dažniausiai yra atliekama bendrininku arba organizuota grupe. Baudžiamosios atsakomybės pasiskirstymą tarp kaltinamųjų dažniausiai lemia tai, kokį vaidmenį jie atliko įvykdant nusikalstamą veiką. Taip pat labai svarbiu yra laikoma tai ar kaltinamieji yra teisiami pirmą kartą ar jie jau buvo teisti už panašias ar kitokio pobūdžio nusikalstamas veikas, teismas atsižvelgia į tai skiriant baudžiamąją atsakomybę.
4. Atlikus baudžiamųjų bylų analizę, išryškėjo dažniausiai naudojami aukų pavergimo būdai, tai yra: apgaulė, pasitikėjimo įgavimas, pasinaudojimas pažeidžiamumu bei pažadai apie gerą uždarbį. Taip pat susikūrė prekybos žmonėmis aukos profilis, kaip tapo aišku, aukomis dažniausiai tampa asmenys esantys sunkioje materialinėje padėtyje, turintys tam tikrų psichinių sutrikimų, neturintys išsilavinimo, esantys beviltiškoje situacijoje, patiklus bei pažeidžiami, lengvai pasiduodantys įtakai bei lengvai pasitikintis mažai pažįstamais asmenimis.

REKOMENDACIJOS

1. Ikiteisminio tyrimo pareigūnams turėtų būti nuolatos suteikiama informacija apie naujai atsiradusias prekybos žmonėmis formas bei rengiami mokymai ir seminarai susiję su naujais šio tipo nusikalstamų veikų tyrimo metodais bei bendravimo ypatumus su prekybos žmonėmis aukomis tapusiais asmenimis. Tai turėtų pakelti atliekamų ikiteisminių tyrimų kokybę, kadangi dažniausiai tyrimo sėkmė priklauso nuo pradinio profesionalaus ikiteisminio tyrimo pareigūno darbo.
2. Turi būti nuolatos atnaujinami bei papildomi kodifikuoti įstatymai reglamentuojantys baudžiamosios atsakomybės taikymo už prekybą žmonėmis aspektus, taip pat atsižvelgiant į naujais atsirandančias prekybos žmonėmis formas turi būti tobulinama ir papildoma prekybos žmonėmis normos koncepcija, tam, kad nepalikti nusikaltėliams teisinių spragų leidžiančių išsisukti nuo baudžiamosios atsakomybės.

LITRATŪROS SARAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. Protokolas dėl prekybos žmonėmis, ypač moterimis ir vaikais, prevencijos, sustabdymo bei baudimo už vertinamą ja, papildantis Jungtinių Tautų Organizacijos Konvenciją prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą. Valstybės žinios, 2003
2. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2011/36/ES 2011 m. balandžio 5 d. dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR
3. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui. Prekybos žmonėmis panaikinimo ES strategija 2012-2016 m. COM(2012) 286 galutinis
4. Europos Tarybos konvencija dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis, 2005. Valstybės žinios, 2012.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ Valstybės žinios, 2000

Lietuvos Respublikos norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147, 147¹, 157, 303 straipsnių ir priedo pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 147² straipsniu įstatymas. Valstybės žinios, 2012-07-13
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 147 str. Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741

Teismų praktika

1. Baudžiamoji byla 1-14-135/2009
2. Baudžiamoji byla 1-136-376/2009
3. Baudžiamoji byla 1-17-533/2009

4. Baudžiamoji byla 2K-332/2006
5. Baudžiamoji byla 1A-75/2013
6. Baudžiamoji byla 1A-131/2010
7. Baudžiamoji byla 1A-463/2010
8. Baudžiamoji byla 1-13-354/2011
9. Baudžiamoji byla 1A-66/2011
10. Baudžiamoji byla 1-51-113/2012
11. Baudžiamoji byla 1-59-72/2012
12. Baudžiamoji byla 1-80-350/2013
13. Baudžiamoji byla 1-10-134/2013
14. Baudžiamoji byla 1-9-445/2014
15. Baudžiamoji byla 1-11-332/2015
16. Baudžiamoji byla 1A-16-449/2016

Papildoma literatūra

1. M. Akehurst , P. Malanczuk Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, Eugrimas, 2000
2. Girdenis, T., Gutauskas, A., Kujalis, P. Baudžiamoji teisė. VII dalis Prekyba žmonėmis. Vilnius, 2014, p. 121
3. <https://lt.wikipedia.org/wiki/>
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Organ_trade